

BAJAI HONPOLGÁR

Baja és környéke honismereti és kulturális folyóirata

2019. március • XXX. évfolyam 3. (340.) szám

Ára: 330 Ft

Fotó: Pálma István (kapcsolódó írásunk a 10. galéria 12-13. oldalán)

- **Karikatúrák a Tanácsköztársaság korából**
- **Emlékezés Tax Imrére, Ápity Milosra és Ercsi Dezsőre**
- **Úton a szabadság felé: születésnap interjú Dankó Józseffel**
- **A Véndió (gasztro)kritikus szemmel**

Tartalom

- Az első bajai sétálóutca (*Sarlós István forrásközlése*).....3
- Vége az az aranyborjú imádásának (*Vörös Boldizsár tanulmánya a Tanácsköztársaság korának karikatúráiról*).....4
- Elhunyt Tax Imre (*Vukovány György megemlékezése*).....8
- „Megmutattad nekünk, nincs itt semmiféle varázslat, csak kemény munka...” (*Horváth Máté nekrológja Tax Imréről*).....8
- A Szenior Art kiállításához (*Horosnyi Sándor megnyitójá*).....10
- Galéria a Senior Art kiállítás képeiből (*Ligeti László, Pálma István és Tamás József fotói*).....12
- Búcsú Ápity Milostól (*Dr. Munczig Dénesné gyászbeszéde*).....14
- „Úton vagyok a szabadság felé” (*Sándor Boglárka interjúja Dankó Józseffel*).....5
- Házak lelkeiben él az építész (*Emesz Margit megemlékezése*).....19
- Akikkel nem árt vigyázni... (*Mayer János forrásközlése*).....20
- „...alszol ágyacskádban...” (*Lex Orsolya recenziója*).....21
- A Véndió (gasztró)kritikus szemmel (*Szünder Dezső írása*).....22
- Ady Endre és a gasztronómia (*Szünder Dezső receptjei*).....24

BAJAI HONPOLGÁR

Baja és környéke honismereti és kulturális folyóirata
Megjelenik minden hónap első napján
ISSN 1416-4469

Főszerkesztő: Dr. Mayer János
Főmunkatárs: Dr. Nebojszki László
Olvasószerkesztő: Sándor Boglárka

A szerkesztőbizottság tagjai:
Jász Anikó, dr. Laki Ferenc, Lex Orsolya,
Sarlós István, Sipos Loránd, Szünder Dezső,
Zalavári László

Lapalapító:
Újvárosi Általános Művelődési Központ

Kiadó:
Bajai Honpolgár Alapítvány
Az alapítvány számlavezető bankja:
OTP Bank Nyrt. Bajai Fiókja
Szám száma: 11732033 20030119
Postacím: 6500 Baja, Telcs Ede u. 12.
E-mail: bajaihonpolgar@gmail.com

ELŐFIZETÉS: 06-79/322-600

Nyomdai munkák:
Arculat Nyomda Kft.
Felelős vezető: Csuvár Zoltán
Baja, Attila u. 15. Tel.: 79/428-944

Honlapunk: www.bajaihonpolgar.hu

A szerkesztőség a beküldött kéziratok rövidítésének és stilisztikai javításának jogát fenntartja!

Szegényedés és gazdagodás

M. J.

■ Remélhetőleg elmondhatjuk, hogy az ideit telet is magunk mögött hagytuk, és a március meg a tavasz új színeket hoz életünkbe. Mi legalábbis a tavaszra készülünk, és ha „nagyakarítást” nem is ígérhetünk, új tervek és tartalmas olvasnivalókat mindenképpen.

Sajnos ezen a télen ismét szegényebbek lettünk; városunk köz- és különösen sportéletének két jeles alakja, (aligha túlzás ezt állítani) a bajai kosárlabdasporthoz, Tax Imre, illetve a városi vízilabdasporthoz veteránja, egyben jeles sportvezető, a helyi szerbség ikonikus alakja, Ápity Milos is a közelmúltban távozott közülünk végleg. Emiatt is van, hogy márciusi lapszámunk elég nagy részét teszik ki a megemlékezések, bár abban is biztosak vagyunk, hogy az elhunytak életpályája értékelésének lesz még helye a Bajai Honpolgárban (is).

Ugyanakkor gazdagodtunk is egy nagyszerű kiállítással, amely három kiváló bajai, illetve bajai kötődésű fotós (Ligeti László, Tamás József és Pálma István) életművének egy részéből válogat. A tárlat lapszámunk megjelenése idején még látható az Eötvös József Főiskola Kortárs Galériában, de úgy gondoljuk, hogy ezek a ma már történelmi értékkel is bíró fotók lapunkban is mindenképp bemutatásra érdemesek. (Honlapunkon bővegebb galériát is találunk, és ott a képekben nagyobb méretben is gyönyörködhetnek.) Büszkéek vagyunk rá, hogy címlapunkon is a kiállítás anyagából

választhattunk képet. Magunk is jelen voltunk Dankó József születésnapjára hangversenyén, ahol kollégák és tanítványok tisztelegtek a 60 éves mester előtt. A Honpolgár egy születésnapjára interjúval csatlakozik a köszöntők hosszú sorához.

Új témával is gazdagabbak lettünk: a 22-23. oldalon találják Szünder Dezső kollégánk „étteremkritikáját” városunk egyik közismert vendéglátóhelyéről, a Véndióról. Ha más vendéglátósok is hasonlóan partnereink lesznek ebben, örömmel mutatunk be más egységeket is, s ezzel talán olvasóink étteremválasztását is segíteni tudjuk, (semmiképp sem bántásnak szánt) kritikus megjegyzéseink pedig a vendéglőknek is javára válhatnak. Reméljük, lesz folytatás! A tavasz folyamán – szakértő kollégák segítségével – cikksorozatot kezdünk majd városunk köztéri szobrairól, amelyek mögött gyakran egész izgalmas történetek rejtőznek. Márciusban nem lesz Honpolgár-est, áprilisban viszont terveink szerint két előadás (Pelyach István, Zentai Mária) is lesz, amelyre várjuk az érdeklődőket. Pontosabb információkat honlapunkon és a plakátokon, továbbá a könyvtár hírlevelében találunk.

Csak bízhatunk benne, hogy hűséges olvasóink ezúttal és a jövőben is megtalálják a számukra fontos és érdekes olvasmányokat, mi pedig igyekezünk őket magunk eszközeivel kiszolgálni. Tervek tehát vannak, és még a tavaszi fáradtság sem lehet akadály. Maradjanak mellettünk! ■

Pálma István fotója

Az első bajai sétálóutca

Sarlós István

■ Az 1920-as években Baja város közúti közlekedése rohamos fejlődésnek indult. A szilárd burkolatú utak száma a háromszorosára nőtt – 8 km-ről 24 km-re –, az állati erővel vontatott kocsik és bérkocsik mellett megjelentek a személygépkocsik, autóbuszok, omnibuszok és motorkerékpárok is. A belvárosi utcák viszont nem bírták el a forgalom intenzitását, ezért 1928-ban – az 1929-es helyhatósági választások közeledtével – Baja város saját közlekedési szabályrendeletet alkotott, a hatályban lévő KRESZ figyelembevételével.

A szabályrendelet részletesen kitért a vízi, vasúti és közúti közlekedésre is. A városkép szempontjából az egyik legfontosabb rendelkezése a városi sétálóutca (korabeli nevén a korzó) kialakítása volt. A báró Eötvös József utca a Szent István tér (ma Szentháromság tér) és a gróf Zichy Ferraris Bódog tér (ma Tóth Kálmán tér) közötti szakasz lett Baja város első sétálóutcája. A közlekedési szabályrendelet megalkotásakor figyelembe kellett venni azt a tényt, hogy a Szent István tér a város közlekedési csomópontja és a vásárok helyszíne is volt egyben. Az Eötvös utca városháza felőli végén állt a városi bérház, valamint postahivatal is működött itt. Egy városi szabályrendelet hatályba lépése hosszú időt vett igénybe a korabeli bürokrácia működése miatt. A belügyminisztériumi javítások, észrevételek és folyamatos kölcsönös levelezés mellett legalább fél évet tett ki az első beküldés és a jóváhagyás között eltelt idő. A városi rendőrkapitányságnak – ha egyetértett a városi közgyűlés határozatával, és szükségesnek látta – ideiglenesen joga volt a szabályrendeletet saját hatáskörben bevezetni. Most is ez történt, mivel a közlekedési szabályrendeletet már 1928 márciusában elfogadta a városi közgyűlés, és április 13-án megfogalmazták a beadványt a belügyminiszternek, de az elmúlt évben a folyamatos levelezésen és módosításokon kívül érdemi intézkedés nem történt. A városi rendőrség 1929-ben a húsvéti ünnepek előtt saját hatáskörben próbálta megoldani a kérdést. Természetesen a közlekedést sem lehetett azonnal drasztikus módon megszüntetni az Eötvös utcában, ezért elsőként csak ideiglenesen, a nap „sétálásra legalkalmasabb” óráiban vezették be a tilalmat.

„6.111/929.

M. [magyar] kir. [királyi] rendőrség bajai kapitánysága

Rendőrhatósági rendelet

Baja város törvényhatósága által 6723/kg. [közigazgatási] 107/közgy. [közgyűlési] jkvi. [jegyzőkönyvi] szám alatt hozott, de még jóvá

nem hagyott szabályrendelet intézkedéseinek megfelelően a báró Eötvös utcai korzón a kocsiközlekedést ezen szabályrendelet jóváhagyásáig és legkésőbb 1929. december 31-ig szóló hatállyal a 39.820/1921 B.M. [belügyminisztériumi] számú rendelet 38.§-a alapján ideiglenesen az alábbi módon szabályozom:

1. A báró Eötvös utcának, illetve a gróf Zichy Bódog térek a belvárosi plébánia templomtól a városi bérház Posta utcai sarkáig tilos a közlekedés mindenféle járművel /kocsi, bérkocsi, gépkocsi, kerékpár, motorkerékpár, stb./ április 1-től november 1-ig hétköznapokon 16 órától 19 óráig, vasárnap és nyilvános ünnepeken pedig 10 órától 19 óráig, november 1-től április 1-ig pedig hétköznapokon 16 órától 20 óráig, vasárnapokon és nyilvános ünnepeken pedig 9 órától 20 óráig.

2. Kivételt képeznek azok a járművek, amelyek az 1. §-ban megjelölt útszakaszon lévő házak lakosságának, vagy az ott bérelt üzletek tulajdonosainak forgalmát bonyolítja le, továbbá a postai és mentő kocsik, és az orvosok, szülésznők kocsijai.

3. A járműforgalomnak az 1. §-ban foglaltak szerinti korlátozása Baján tartandó országos vásárok és pótvásárok napján érvénnyel nem bírnak.

Aki ezen rendőri tilalmat megszegi, amennyiben cselekménye súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, az 1928. évi X. tc. [törvénycikk] 5. §-a alapján kihágásért 100 pengőig terjedhető és behajthatatlanság esetén elzárásra átváltoztató pénzbüntetéssel büntetendő.

Ezen rendelet meghirdetéssel azonnal hatályba lép.

Baja, 1929. március 30.

[olvashatatlan aláírás]

m. kir. rendőrfőtanácsos.”

A Kapitányi Hivatal a rendelkezést azonnal

megküldte a városházára, ahol a kapitány utasítására intézkedtek annak meghirdetéséről, közzé tételéről.

„2445/1929 köz. [közigazgatási] sz. [szám]

Tárgy: Báró Eötvös utcai korzón a kocsiközlekedés eltiltása.

Városi Tanácsnak

Baja.

Kérem a csatolt rendőrhatósági rendeletet dobszóval az egész város területén és falragasz útján azonnal meghirdetni, hogy ezen rendelet a húsvéti napokon már életbe léphessen.

Baja, 1929. március 30.

A rendőrkapitányság vezetője.”

A városi tanácsnak minimális ideje maradt a kapitányi hivatal rendeletének kihirdetésére, mivel 1929-ben húsvét vasárnap április 1-jére esett. ■

A Bajai Honpolgár

friss számai városunkban jelenleg az alábbi helyeken vásárolhatók meg

Ady Endre Városi Könyvtár

Munkácsy Mihály utca 9.

BÓNUSZ ABC, Vöröskereszt tér 1.

CBA Belvárosi ABC, Eötvös utca 1.

CBA Delta Market,

Szabadság utca 44.

Cserba Optika,

Batthyány Lajos utca 18.

Líra Könyvesbolt, Déri Frigyes sétány 5.

Nagy István Képtár,

Arany János utca 1.

Sirály ABC, Sirály utca 4.

Tourinform Iroda,

Baja Marketing Kft.,

Szentháromság tér 11.

Gazdabolt Piacsamok

„Vége az aranyborjú imádásának” Karikatúrák a Magyarországi Tanácsköztársaságban

Vörös Boldizsár

■ A 19. század második felében, illetve a 20. század elején indult élclapok: a *Borsszem Jankó*, a *Mátyás Diák*, a *Kis Élclap*, a *Fidibusz* és az *Április* sorsa a diktatúrában különbözőképpen alakult. Az új rendszer illetékesei 1919. március végén számos újság betiltásáról döntöttek, köztük két erotikus élclap: a *Fidibusz* és a *Kis Élclap* megszüntetéséről is. Ám a *Fidibusz* közreadói új humoros újságot indítottak *Fregoli* címmel, amelynek ekkoriban csak néhány száma jelent meg, ezek pedig már a diktatúra eszmevilágát hirdették. Az év nyarától napvilágot látott több élclap, így az *Április*, a *Borsszem Jankó* és a *Mátyás Diák*, a két utóbbi újsághoz május–június fordulóján új szerkesztőket neveztek ki a Tanácsköztársaság illetékesei. S bár a sajtó ügyeivel foglalkozó bizottság július 17-i ülésének jegyzőkönyvéből az derül ki: a *Borsszem Jankó*t betiltották (minden bizonnyal a korabeli viszonyokat bíráló szövegei és képei miatt), az, hogy ezek a még 1919 előtt indult, eredendően nem szociáldemokrata vagy kommunista élclapok a diktatúra időszakában hónapokon át megjelentek, jól mutatja: a rendszer közvélemény-formálói alkalmasnak tartották azokat eszméik terjesztésére. Karikatúrákat azonban már a Magyarországi Tanácsköztársaság létrejötte előtt is felhasználtak propagandájukban mind a szociáldemokraták, mind a kommunisták. A Magyarországi Szociáldemokrata Párt által évenként megjelentetett *Népszava*-naptárak 1902–1919-es kötetiben rendszeresen láttak napvilágot gúnyrajzok, sőt e kiadványok közrebocsátói – amint azt az 1907-es kalendárium képanyaga mutatja – még a *Borsszem Jankó*ból, tehát egy nem szocialista lapból is vettek át és közöltek karikatúrákat, ha azokat különösen találónak ítélték. A forradalmi Szovjet-Oroszországban már 1918–1919 folyamán forgalomba kerültek szatirikus plakátok, amelyek készítői karikatúrákat alkalmaztak e propagandaanyagoknál – ezeket pedig láthatták az ott tevékenykedő magyar kommunisták.

A Magyarországi Tanácsköztársaság idején nem csupán az élclapokban jelentek meg karikatúrák, ilyen ábrázolásokat közöltek más folyóiratokban, így például az *Érdekes Újság*ban is. A gúnyrajzok pedig különféle írásokkal: képcímekkel, képaláírásokkal és az adott kiadvány hosszabb-

rövidebb szövegeivel együtt láttak napvilágot, és közvetítették rendszeresen a különféle propagandisztikus tartalmakat.

A tanácsköztársasági karikatúrák egy része a kizsákmányolás gazdasági-társadalmi rendjével történő leszámolást, „a burzsoázia” vereségét jelenítette meg. Így például a *Borsszem Jankó* március 23-ai számának címlapján közzétett, *Kiűzetés a Paradicsomból* című ábrázoláson a pénzt elvesztő

kövér gyártulajdonos és a „korrupció” felirattal megjelölt nőalak, mint Ádám és Éva üzennek ki az egykori Paradicsomból: a gazdagságot biztosító üzem területéről, amelyet egy vörös, lánggalos proletár-angyal őriz. A különféle képi elemek, a cím és a karikatúra alatt olvasható kijelentés: „*Ember, ezentúl arcod veritékével keresd meg mindennapi kenyeredet!*” félreérthetlenné teszik a bibliai párhuzamot, ami ugyanakkor jelezni hivatott az 1919-es társadalmi-gazdasági átalakulás hatalmas jelentőségét (1. kép). Mindezt nyomtatékosítja az, hogy a kép a folyóirat első tanácsköztársasági számának címlapján látott napvilágot. Szintén bibliai párhuzammal érzékelteti a változások horderejét a *Mátyás Diák* április 13-ai számának borítóján közreadott, *A pöröly lecsapott* című karikatúra. Ezen is sajátosan kapcsolódnak össze a vallási és a munkásmozgalmi ikonográfia elemei: a munkáskéz pörölyvel zúzza szét a gazdagságot jelképező aranyborjút, imádói menekülnek, mindezt pedig a kapcsolódó aláírás így foglalja össze: „*Vége az aranyborjú imádásának*” (2. kép). A karikatúra propagandisztikus hatását erősíthette, hogy az újság ugyanezen száma 2. oldalán egy rövid szöveg szintén a *Biblia*, ráadásul ezúttal is a zsidók Egyiptomból történt kivonulását követő vándorlásával foglalkozó részének egy mozzanatát kapcsolta

A beszélő plakát. Kelen Imre karikatúrája a *Borsszem Jankó* 1919. május 4-ei számában

össze az aktuális forradalmi helyzettel: „*Az új Vörös-tenger. / Az új Vörös-tenger, a forradalom, diadalmasan nyomul előre és nincs az a Mózes, aki a kapitalistákat és imperialistákat keresztül tudja vezetni annak hullámain.*”

Akárcsak a *Borsszem Jankó* elemzett címlapképen, az *Április* április 25-ei számának karikatúráján is kövér, idősebb emberként jelenik meg az egykori gazdag, mint volt háziúr, aki irigykedve nézi a földön mászó csigát: „*Boldog csiga. Ennek nem vették el a hátát...*”. A folyóirat április 3-ai számának karikatúráján ugyancsak nagy hassal látható a tényleges fegyveres szolgálatot elkerülni igyekvő „megrémült hadimilliomos”, aki, a képaláírás szerint, ezt mondja: „*Szívesen elmennék a vörös gárdába – ha ott is volna irodai segédszolgálat.*” A milliomos iránt a kép által keltett ellenszenvet erősíthette, hogy az *Április*nak szintén ebben a számában jelent meg Nagy Lajos *A milliomos-állat* című írása, amely a karikatúrához hasonlóan ábrázolta a figurát. E szerint a milliomos-állatok között a legváltozatosabb típusok találhatók, „igen gyakori a közép-termetű, holdvilágképű, cvikkeres, hájas hasú milliomos. Pofájába vastag szivar van dugva”.

A semmittevő nemest támadta az egyik karikatúra a *Borsszem Jankó* április 20-ai számában: az *Új csattanó* „A magyar

nemes”-hez című kétrészes ábrázolás, amelynek készítője a korabeli élclapokban nem ritka „negatív múlt” – „pozitív jelen” ellentétet alkalmazta. A Tanácsköztársaság propagandájában kiemelkedőként méltított költő, Petőfi versének egyik szakaszát idézve mutatta be a nemes múltbeli helynyelését, a második képen azonban egy munkásfigura fülön fogja őt, és „Gyerünk csak!” felkiáltással jelzi, hogy vége van addigi életének. Címerképek átalakításával érzékeltette a múlt és a jelen közti különbséget. Az *Érdekes Újság* április 3-ai számában a *Címerek hajdan és most* feliratos ábrázolás alkotója. Az egyik egykori címeren felemelt fejű, erős testű, koronás oroszlán lép diadalmasan, a másikon egy koronás, ragadozó madár koszorút tart – ám az aktuális helyzetben az egyik címeren az oroszlán lesoványodva, megtépázott sörénnyel, lehajtott fejjel, botra támaszkodva lép, a madár pedig tépett tollakkal, lehajtott fejjel, a címerbe kapaszkodva ül, koronájuk kiesett a címerekből: mindezzel pedig birtokosaik, az egykori hatalmasságok bukását jelentette meg a karikaturista. Ezzel az ábrázolással rokonítható Biró Mihály rajza az *Április* szintén április 3-ai számában, amelyen „Műtárgyak régiségek a XX. századból” feliratú tábla alatt lévő boltban többek között koronák, trónszék, főpapi pásztorbot és fegyverek láthatók, a képaláírás szerint pedig a boltos ezt mondja az előtte elhaladó járóelőnek: „Eltárs! Parancsol néhány egészen új régiséget...?” A fegyverek elhelyezése a hatalmat jelképező különféle tárgyak mellett ugyanakkor azt az elgondolást juttatja kifejezésre, hogy a világi és az egyházi nagyságok veresége után már háborúk sem lesznek többé.

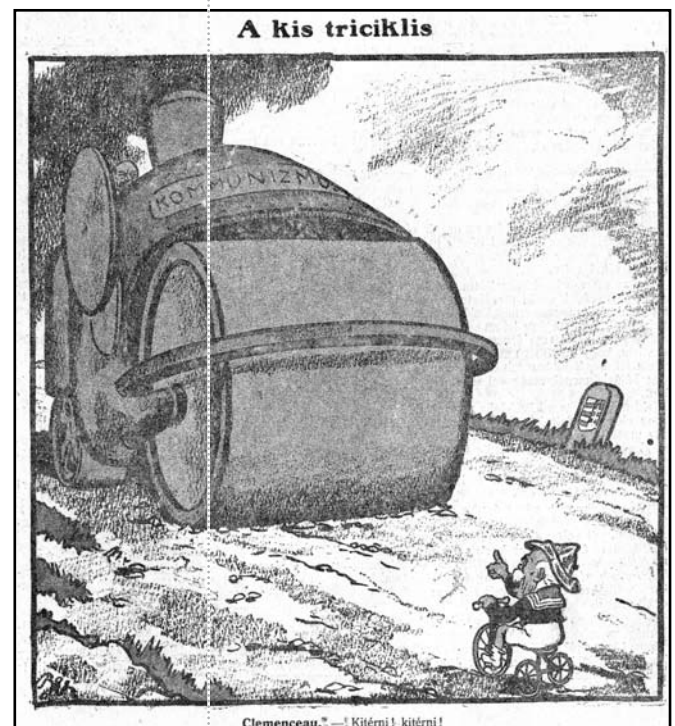
Az 1919. április eleji tanácsválasztások alkalmával állította szembe a múlt és a jelen választásait, ezáltal pedig a letűnt és a fennálló politikai rendszert „A választás azelőtt – és most” felirattal ellátott kettős kép a *Mátyás Diák* április 13-ai számában. Az egykori választásnál vidám, dzsentriszerű figurák támogatnak be egy részeg szavazót a szavazóhelyiségbe, amivel a rajzoló az ilyen eljárással létrejött hatalom illegitimitására is utalt. Viszont a tanácsköztársasági szavazást megjelenítő képen egymás után, fegyelmezetten jönnek a dolgozók: egy kötényes munkás, egy hivatalnok vagy értelmiségi, valamint – mivel ekkor a nők is kaptak választójogot – egy nő is (3. kép). Mindezzel a kép készítője azt is jelezte, hogy a múltbeliekkel ellentétben e szavazás legitimitást eredményez. Azt a nézetet pedig, hogy a letűnt politikai rendszerek soha többé nem térhetnek vissz-

za, a még a Tanácsköztársaság létrejötte előtt keletkezett, Magyarország területének megcsonkítása elleni tiltakozás felhasználásával juttatta kifejezésre a *Borsszem Jankó* május 4-ei számában megjelent, *A beszélő plakát* című karikatúra. A képen a „Nem! Nem! Soha” feliratú plakát előtt két, kalapos-nyakkendőes férfi beszélget: „– *Mit gondolsz, Gyuszi? Leszünk mi még valaha képviselők?* / – *Na, ezt a legjobb helyen [tudniillik e plakát előtt] kérdezed.*” (4. kép) A Tanácsköztársaság idején az élclapokban jelentek meg torzképek a diktatúra vezető személyiségeiről is, így például a *Borsszem Jankó* április 13-ai számában Kun Béláról, Szamuely Tiborról és Lukács Györgyről.

Ám ezekben az újságokban – a működő cenzúra ellenére – napvilágot láttak olyan képek és szövegek is, amelyek az új rendszer negatívumait gúnyolták. Így az áruhiány problémájával foglalkozott a *Borsszem Jankó* június 1-jei számában *A módszeres ember* című karikatúra, amelyen sorban állók láthatók és egyiküktől ezt kérdezi egy férfi: „– *Mondja kérem, mit kapni itt?* / – *Mit tudom én!* / – *Akkor megmi az ördögnek áll ide?* / – *Tudja, ahol ácsorognak, én mindenesetre odaállok. Valamit csak kap az ember.*” Ugyanazon az oldalon, ahol ez megjelent, az élelmiszerhiányra utalt a következő élclap: „*Katasztrófa!* – *Szent Isten, éppen most kellett, hogy kigyógyuljak az étvágytalanságból, amiben évek óta szenvedtem!*” Azon a jelenségen, hogy az áruhiány miatt sokan cserekereskedelemre kényszerültek, humorizált az újság egy héttel későbbi számában *A művészet ára* című ábrázolás. A képen festők dolgoznak; egyikük, a képaláírás szerint, ezt mondja: „*Ami engem illet, én csendéletem csak cserébe festek. Egy sonkát egy pár cipőért, egy csomó retket egy hálóingért.*” E humoros alkotás alatt jelent meg az élelmiszerhiányon élcelődő szellemesség: „*Nyári idill. / Légy mama (az üres abroszon keresgélő fiatal legyekhez.) – Hallatlan! Ezek a szemtelen emberek már az utolsó morzsát is fölszedik előlünk!*” Ezekben az esetekben az ugyanazon oldala-

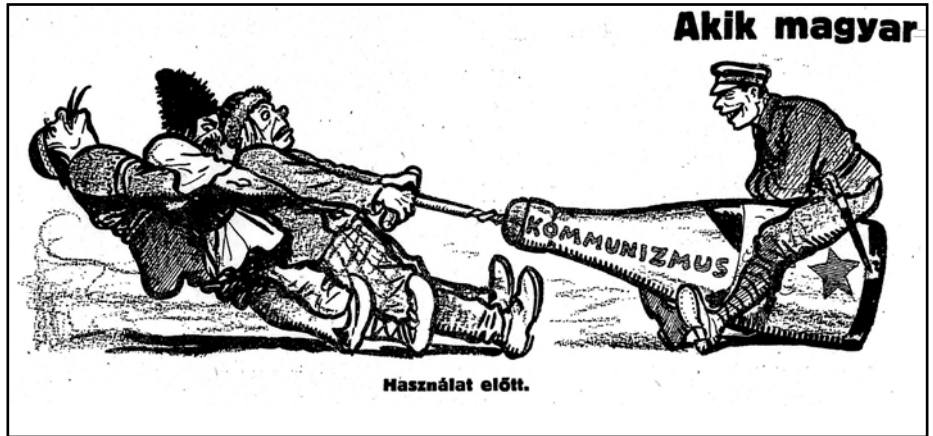
kon közölt kép és szöveg együttesen a kritika hatását erősíthette a közönségnél.

A nemzetközi forradalom, a diktatúra külpolitikája fontos témái voltak a korabeli élclapok karikaturistáinak. Az *Április* április 3-ai számában közzétett képen Biró Mihálynak egy hirdetőoszlopra felragasztott, a vörös kalapácsos embert ábrázoló *Népszava*-plakátja előtt tábornokok vonulnak el tisztelegve, a kapcsolódó aláírás szerint pedig „a vörös ember” ezt mondja nekik: „*Világ zsarnokai, remegjete!*” Az ábrázolás a világforradalom fenyegetését jeleníti meg – ami sajátos történelmi távlatot kap azáltal, hogy a plakátfigura felszólítása a *Kommunista kiáltvány* „*Világ proletárjai, egyesüljete!*” zárómondatának változata, immár az elnyomókhoz intézve. E szavak ugyanakkor kapcsolódnak Marx és Engels műve befejezésének „Reszkessenek az uralkodó osztályok egy kommunista forradalomtól!” mondatához is, azt jelezve, hogy a 19. században megjövendő kommunista forradalom a 20. században válik valósággá világméretben. A „proletárdiktatúra” ellenállhatatlan előrehaladását jelentette meg a *Fregoli* április 11-ei számában közzétett, *Az igazi gőzhenger* című karikatúra, amelyen egy munkás által vezetett, „proletárdiktatúra” feliratú gőzhenger elgázol egy királyt és egy katonatisztet, az új rendszer többi ellensége pedig menekül előle. Ennek mintegy variánsa a *Borsszem Jankó* június 29-ei számának címlapképe, *A kis triciklis*, amelyen a Lenin

A kis triciklis. Béla Dezső karikatúrája a *Borsszem Jankó* 1919. június 29-ei számában

vezette „kommunizmus” feliratú gőzhen-
gert reménytelenül igyekszik útból kité-
ríteni Clemenceau. A két politikai figurája
itt a kommunizmus, illetve az imperializ-
mus megszemélyesítője is. Szintén azonos
elem-együttes (a húsvéti tojás a párizsi
békekonferencia politikusainak asztalán)
alkalmazásával és hasonló feliratokkal ké-
szült a *Mátyás Diák* április 20-ai számának
Feltámadás című, „Húsvéti tojás, melynek
nem örül az antant” aláírással ellátott bo-
rítóképe: rajta zászlót és kalapácsot tartó
munkás emelkedik ki egy húsvéti tojásból,
miközben Clemenceau és Wilson rémülten
nézik – és a *Borsszem Jankó* ugyancsak
április 20-ai számának „A magyar húsvéti
tojás – a négyek tanácsának asztalán”
feliratos címlapképe, amelyen a békekonfe-
rencia négyes tanácsának asztalára zuhan
be egy hatalmas, vörös tojás. A keresztény
vallásosság elemeinek („húsvét”, „feltáma-
dás” kifejezések, a tojás; az egyik képnél
ráadásul a piros tojás) a forradalmi-mun-
kászmozgalmi ikonográfia elemeivel (vörös
szín, zászló, kalapács, munkásfigura) való
összekapcsolása ezekben az esetekben is
az új rendszer létrejöttének jelentőségét
volt hivatott hangsúlyozni. A *Borsszem
Jankó* karikatúráján a megrepedő tojásból
kiömlő és a békekonferencia politikusainak
asztalán szétfroccsenő vörös folyadék már
a forradalom továbbterjedésének jelzése-
ként is értelmezhető. A *Mátyás Diák* április
20-ai számának 2. oldalán közzétett rövid
szöveg szerzője ugyanakkor a címlapkép
alkotójától eltérően használta fel a tojás-
szimbólumot: „A húsvéti tojás. / A ka-

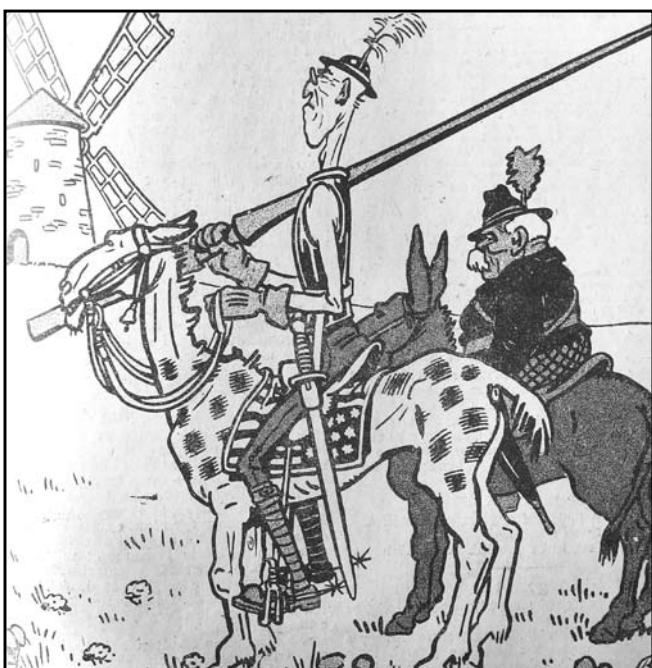
Akik a magyar pezsögöre szomjajztak. Használat előtt. Jeney Jenő karikatúrája a Mátyás Diák 1919. június 8-ai számában

*kukktójás megzúpult: nem bír belőle kikelni
az egységes délszláv állam.*” E negatív
ábrázolás elősegíthette azt is, hogy vele
szemben a *Feltámadás* propagandisztikus
elemei még pozitívabbá váljanak a közön-
ség számára. Azt a nézetet pedig, hogy a
világháborúban győztes hatalmak politiku-
sainak küzdelme a proletárforradalom ellen
kilátástalan szélmalomharc, a *Borsszem
Jankó* május 18-ai számának címlapképe
juttatta kifejezésre. Ezen Wilson-Don Quijote
és szolgálja, Clemenceau-Sancho Panza
„utolsó rohamra” indulnak a proletárforra-
dalommal szemben. Ám az aktuálpolitikai
összefüggések valóságghú megjelenítése
érdekében a karikaturista feláldozta a Cer-
vantes-regényben leírtakhoz ragaszkodást:
a könyvben ugyanis csak a lovag indul
harcba a szélmalom ellen, szolgálja nem.

Ekkoriban megjelentek olyan karikatúrák
is, amelyek azt sugall-
ták, hogy a Tanács-
köztársaságnak sikerül
megvédelmeznie az
országot az ellensége-
ivel szemben. A *Má-
tyás Diák* március 30-
ai számának borítóján,
Az aszfaltbetyárok cí-
mű képen Clemenceau,
Wilson és Poincaré lát-
hatók, szemben a náluk
magasabb munkással,
aki kalapácsot tartva
a „Hungária” felirattal
ellátott nőalak előtt áll,
és, a képaláírás szerint,
ezt mondja nekik: „Hát
csak jöjjenek, most
én védlek meg tőlük”.
Ehhez kapcsolódva,
ugyanezen lapszám 2.
oldalán, a *Földindulás*
című, vezércikk funk-

ciójú vers a következő sorokkal kezdődik:
„Fut már a cseh, szerb és román / A rabság
végső alkonyán”. A diktatúra Vörös Had-
seregének sikeres északi hadjárata idején
jelent meg a *Mátyás Diák* június 8-ai
számában az *Akik a magyar pezsögöre
szomjajztak* című kétrészes karikatúra. Az
első képen egy vöröskatona ül egy „kom-
munizmus” feliratú, ötágú csillagos pezs-
gősüvegen, amelynek dugóját egy cseh,
egy román és egy szerb igyekszik együttes
erővel kihúzni, a kép aláírása: „Használat
előtt”. A második, „Használat után” aláírás-
sal ellátott képen pedig az látható, hogy a
dugó kijött a palackból, a húzó figurák és
a vöröskatona is hátraestek, a kifroccsenő
pezsögő pedig a történelmi Magyarország
alakjába ömlik ki, amivel a karikatúra köz-
readói azt sugallták: az új rendszer had-
serege az ország egész területét képes
lesz megvédeni az ellenségektől. A két
nagy múltú élclap, a *Borsszem Jankó* és
a *Mátyás Diák* tanácsköztársasági 16-16
számának címlapképeit végignézve pedig
feltűnik, hogy ezen ábrázolásokból 13-13
kifejezetten külpolitikai vonatkozású, ami
megengedi a feltételezést: e folyóiratok
közreadói úgy gondolták, jórészt középosz-
tálybeli, polgári közönségük nem igazán
fogadja jól azokat a karikatúrákat, amelyek
a jelentős részüket hátrányosan érintő
belpolitikai intézkedésekkel foglalkoznak.
Valószínűleg úgy vélték, hogy ha már ilye-
neket is közölniük kell, azokat inkább nem
a címlapra teszik – az antantellenességet
és az ország területének védelmét meg-
jelenítő képeket viszont a legkülönfélébb
társadalmi csoportokhoz tartozó olvasók
is helyeslik, és a hatalom képviselői sem
emelnek kifogást miattuk.

Az ismertetett és elemzett karikatúrák
jelentős részénél észrevehető egy sajátos
szembeállítás. A diktatúra ellenségeinek,
tehát a világháborúban győztes hatalmak

Wilson-Don Quijote. Bér Dezső karikatúrája a Borsszem Jankó 1919. május 18-ai számában

pezsgőre szomjzartak.

Akik a magyar pezsgőre szomjzartak. Használat után. Jeney Jenő karikatúrája a Mátyás Diák 1919. június 8-ai számában

vezető politikusaiknak, a letűnt magyar gazdasági, társadalmi, politikai rendszerekben fontos szerepet játszott személyeknek különféle torzításokkal elkészített ábrázolása – ezzel szemben pedig az új hatalmat megszemélyesítő munkásfigura idealizálása, olykor ellenségeinél nagyobbként való megjelenítése. E két eljárás együttes alkalmazása elősegíthette a negatívan és pozitívan értékelt figurák közötti markáns különbségek érzékeltetését. A korabeli karikatúrák áttekintésénél az is megfigyelhető, hogy készítők a legkülönfélébb történelmi-kulturális hagyományokból illesztettek be elemeket azokba. Így például a keresztény vallásosságból (a bibliai szövegrészek és az angyal az; az aranyborjú és az „imádás” kifejezések a; a „Feltámadás” szó és a húsvéti tojás); a korabeli magyarországi politikai erők propagandájából (a Hungária-nőalak; Biró Mihály *Népszava*-plakátja; a pöröly a; a zászlós, kalapácsos munkás figurája; a „Nem! Nem! Soha!” tiltakozás a; az ötágú csillag a; a magyar címer a); kulcsfontosságúnak számító régebbi munkásmozgalmi szövegből (a *Kommunista kiáltvány*ből), valamint klasszikus magyar és külföldi szépirodalmi műből (Petőfi: *A magyar nemes* című verséből; Cervantes *Don Quijote*-regényéből). Feltűnő, hogy a vallással, az egyházakkal szemben álló diktatúra propagandaanyagában nemegyszer megjelentek a keresztény ikonográfia és kifejezőképes elemek is – minden bizonnyal azért, mert e képek és szövegek készítői, figyelembe véve azok tekintélyét, széles körben való ismertségét és elfogadottságát, általuk is törekedtek az új eszmék, a forradalmi átalakulás jelentőségének hangsúlyozására.

Arra is vannak példák, hogy akár évekkel a diktatúra előtt megjelentetett karikatúrákat ismét közreadtak a tanácsköztársasági folyóiratokban. Az *Ismeretlen* című antikle-

rikális gúnyrajz, amely azt ábrázolja, hogy a Vatikánba az őrt álló gárdista ajánlólevél nélkül nem engedi be Jézust, megjelent az 1907-es *Népszava*-naptár-kötetben, majd Az *Érdekes Újság* 1919. május 8-ai számában is. Honoré Daumier-nek az 1834-es francia képviselőházi készített, *A törvényhozó has* című karikatúrája a művész munkásságát bemutató cikk illusztrációjaként látott napvilágot a *Vasárnapi Újság* 1919. június 1-jei számában, az írás szerzője, Farkas Zoltán következő megállapításával, amely az alkotónak a burzsoákat támadó gúnyképeire vonatkozott: „Ma, amidőn ugyancsak rossz idők járnak minálunk a kapitalizmusra, kétszeresen érdekes elővenni ezt a galériát, melyet burzsoáábrázolatokból rajzolt, mert minden szónál ékeesebben egy pillantásra felfoghatóvá teszik ennek a ma már levitézlőben álló osztálynak jellemét.” A cikkíró tehát a 19. századi gúnyrajzokat az aktuális, 1919-es tanácsköztársasági propagandában is hasznosíthatónak tartotta. Ezekről eltérően, az *Április* április 3-ai számában közzétett, „a megrémült hadimilliomost” gúnyoló ábrázolás más aláírással, az „udvari tanácsos urat” támadva már napvilágot látott a folyóirat január 15-ei számában is. A diktatúra időszakában kiadott élclapokban ugyanakkor megjelentek olyan karikatúrák és szövegek is, amelyek nem az új rendszer valamelyik sajátos gazdasági, társadalmi, politikai vagy kulturális jelenségével foglalkoztak, hanem például magánéleti témákkal – ám olyan esetekben, amikor polgárfigurákon humorizált egy-egy ilyen alkotás, ez az adott történelmi helyzetben alkalmas lehetett arra, hogy ellenszenvet keltsen közönségében „a burzsoázia” iránt, és ekként illeszkedjék a Tanácsköztársaság propagandájába.

Az itt ismertetett-elemzett karikatúrák tehát igen sokféleképpen kapcsolódhattak egymáshoz, korabeli szövegekhez, továb-

bá történelmi-kulturális hagyományokhoz. E hagyományelemek alkalmazásai pedig megkönnyíthették a karikatúrák létrehozóinak a Tanácsköztársaság egyes jelenségeiről kialakított nézeteik kifejezését, a humoros alkotások befogadójának pedig e vélemények, állásfoglalások megértését. A fenti elemzések, megítélésem szerint, önmagukon túlmutatóan, általánosabb érvennyel is, adalékokat szolgáltatnak a karikatúrák sajátosságainak megismeréséhez is.

Az 1919-es szociáldemokrata-kommunista irányítású Tanácsköztársaság közvélemény-formálói felhasználták az eredendően nem ilyen szellemiségű élclapokat forradalmi eszmék, intézkedéseik propagandájához, ám ezen eljárásuk nem volt ekkoriban egyedülálló. Például a május 1-jei budapesti ünnepség dekorációjához a diktatúra illetékesei általuk kiemelkedőként értékelt történelmi személyiségeket, köztük munkásmozgalmi vezetőket ábrázoló emlékműveket állítottak fel, azonban ezek alkotójának többsége a heroikus emlékmű vagy portré hagyományát folytatta, azoknak a stílusát alkalmazta e méltatottak esetében is. Ezeknek a jelenségeknek kapcsán pedig érdemes idézni André Chastel *Ünnepi felvonulások, ünnepélyes terek* című, *Fabulák, formák, figurák* alcímmel napvilágot látott kötetében megjelent tanulmányából az 1789-es nagy francia forradalomról írott megállapítását: „Mindaz, ami a forradalomban látványos, teátrális, kiszámított – természetesen a tömegmegmozdulásoktól és az erőszaktól eltekintve –, az a Fény Százada kialakította öntőformákba ömlik.” Az ismertetett-elemzett esetek jól mutatják: az új világot teremteni akaró diktatúra közvélemény-formálói a tömegeket megcélzó propagandájuk hatékonysága érdekében rákényszerültek e hagyományos, eredendően nem szociáldemokrata vagy kommunista eszközök felhasználására. Így a tanácsköztársasági élclapok és karikatúrák vizsgálatai, szintén önmagukon túlmutatóan, általánosabb érvennyel is, adalékokkal járulhatnak hozzá a radikális forradalmi átalakulások és a történelmi-kulturális hagyományok kapcsolatainak megértéséhez is. E képek és szövegek elemzése pedig, ugyancsak önmagukon túlmutatóan, általánosabb érvennyel is, figyelemre méltóan szemléltetik, hogy az ilyen típusú források vizsgálatai miként segíthetik elő egy politikai rendszer eszmevilágának megismerését is.

(Az írás a Bajai Honpolgár-estek keretében 2018. szeptember 26-án az Ady Endre Városi Könyvtárban elhangzott előadás szerkesztett változata) ■

Elhunyt Tax Imre

Vukovány György

■ Életének 89. évében elhunyt a bajai kosárlabdaélet évtizedeken át meghatározó alakja, *Tax Imre*. Alapítója volt a város kosárlabdasporthoz. 16-17 évesen a III. Béla Gimnáziumban alapítottak iskolai csapatot 1946-47 táján. Az 50-es években már az NB III-ban, majd az NB II-ben szereplő a városi csapatokban játékos-edzőként szervezte a város kosárlabdasporthoz. 1958-ban beérett a nagy álom: *Tax Imre* közreműködésével az NB I-be jutott a *Bácska Posztó* csapata!

Kisebbségi megszakításokkal 1975-ig volt a férficsapat edzője. Ezalatt egy bajnoki ezüst- és 3 bronzérem, továbbá számtalan *A Vidék Legjobb Csapata* cím fémjelzte a szereplést. Időközben – szintén *Tax Imre*

hathatós közreműködésével – a Bajai Építők női csapata is NB I-es lett. Volt olyan év (1961), amikor mindkét első osztályú együttesnek egyszerre volt az edzője! Olyan neves játékosok dolgoztak a keze alatt, mint a férfiak között *Kovács József*, *Rátvay Zoltán*, *Karácsonyi József*, *Ágfalvi György* stb; a nőknél pedig *Görög Rózsa* vagy *Rátvay Katalin*. 1975-től néhány évig még az utánpótlásban is dolgozott – többek között *Hosszú István* és *Kovács László* nevelődője volt. Utána hosszú ideig városi sportfelügyelőként szervezte a város sportéletét. Azt hiszem, 1987/88-ban nem volt nála boldogabb ember a városban, amikor a bajai férfi kosárlabdacsapat magyar kupát nyert, majd bajnoki ezüstérmet szerzett.

1990-től megpróbált szakvezetőként egy egész jó kis csapatot összehozni, ezúttal már külföldi játékosokkal (*Nenad Vujadinovics*, *Pavel Grebnyev*) is. 1990-ben megjelentette a *Kosaraskönyv* c. kiadványát az azt megelőző 40-45 évről, a könyv nagy sikert aratott a sportbarátok körében. Munkásságát többek között *Baja Város Sportjáért* kitüntetéssel ismerték el, majd 2014-ben megkapta a *Mesteredző Életműdíjat* is. (*Erről annak idején lapunk is részletesen beszámolt – a szerk.*)

2019. február 1-jén örökre lehunyt a szemét. Ezután az égi kosárlabdapályákon találkozok néhai társával és már eltávozott játékosával. Barátai és nagy tisztelői nevében is mondhatom, hogy emléket megőrizük. Nyugodjék békében!

„Megmutattad nekünk, nincs itt semmiféle varázslat, csakis a kemény munka...”* Emlékezés Tax Imrére (1930 – 2019)

Horváth Máté

■ Fájdalmas és nehéz visszaemlékezni – kiragadni egyes eseményeket, történéseket, személyes kötődéseket – arra a remek sportemberre, akit 89 éves korában ragadott el a halál. Amikor *Jutka* lányától kaptam a hírt, miszerint „édesapám tegnap az esti órákban otthonában örökre elaludt”, megpróbáltam az internetes közösségi oldalon méltatni *Tax Imre* sportszakmai érdemeit.

Az általa írt, 1990-ben megjelent, a bajai kosárlabdasporthoz történetét 1988-ig feldolgozó 200 oldalas *Kosaraskönyv* tanulságos, örök érvényű, pótolhatatlan városi sporttörténeti remekmű! Ez a könyv a bajai kosárlabda fél évszázados történetét, sikereit taglalva lezár egy remek időszakot!

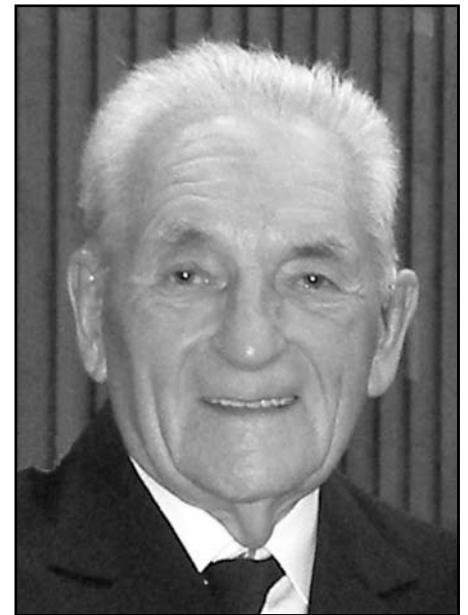
Imre 1940-től tanúja, résztvevője, alakítója volt a bajai kosárlabdaéletnek. Az érettségit (III. Béla Gimnázium) követően két év munkaszolgálatos katonaság következett. Ezeket az éveket is kihasználva tanulta a játék trükkjeit, látta a „nagyokat”; ahol csak lehetősége volt, játszott is. Az sem lehetett véletlen, hogy 1951-ben egy kosaras hölgyben találta meg élete párját *Mattyasovszky Julianna* személyében. *Jutka* lányuk születése, majd idővel az unokák, később a hat dédunoka igazi boldogságot jelentett mindkettőjüknek. *Imre* sporttevékenysége, a munkahelyeken (a Fehérneműgyár, a Hűtőház gazdasági pozíciói, a Városi Tanács sportfelügyelői állása) való helytállása nyugdíjba vonulásáig biztos ott-

honi háttérrel biztosított a családnak. Szakmai és sportterületen is állandóan képezte magát (pl. mérlegképes könyvelő, szakedző lett). Sokrétű és felelősségteljes tevékenysége nagy odafigyelést, alkalmazkodást kívánt élete párjától, amit hiánytalanul meg is kapott mindaddig, amíg felesége egészségi állapotának romlása (2009-ben bekövetkezett haláláig) felcserélte szerepüket.

Két éven keresztül *Attila* utcai házuk lakója volt az egykori bélás kosaras társ, *Bácskai Sándor* – akit többen csak *Keve* atyákként ismertünk és láthattunk kosárlabda-mérkőzéseken – is, aki *Imre* életének egyik meghatározó, gondolkodása alakulásának befolyásoló személyisége volt. Az utóbbi időben megjelentek nála a korrall járó kisebb-nagyobb egészségügyi problémák, melyek következményeként 2017-től már csak segítséggel hagyta el otthonát, de vendégeket, látogatókat ezután is mindig örömmel fogadott.

Edzői munkásságának méltó elismerése 2014-ben történt meg, annak a Testnevelési Főiskolának a diplomaosztóján, ahová bajai középiskolai tanulmányai után „helyhiánnyra” hivatkozva (családja ugyanis kulákként szerepelt) nem vették fel. Megkapta a legmagasabb edzői elismerést, a „*Mesteredző Életmű Díjat!*”

A múltba történő visszaemlékezésemet a személyes kapcsolatunk előtti 1961-es évvel kezdem, a *Kosaraskönyv*ben leírtakra

Tax Imre (1930-2019)

hivatkozva. Egy időben – kényszerhelyzetből adódóan – egyszerre volt edzője a nemzeti bajnokság legmagasabb osztályában játszó *Bajai Építők* női csapatának és a *Bácska Posztó* férfi csapatának is. A nőknél akkor kezdett játszani egy 15 éves kislány, *Rátvay Kati*, aki egy évvel később a női NB-I harmadik legjobb kosárdobója volt, az 1966-ban zajló Európa-bajnokságnak pedig gólkirálynője lett. A bajnokságban a lányok 10. helyen végeztek, a férficsapat bronzérmet szerzett, a legtöbb kosarat dobó *Kovács Józsi* mindenkit

megelőzve első volt a dobólistán. 1965-ben jártam először a (mai Türr-csarnok helyén álló) „Kápolnában” férfi kosármérkőzésen. A Türrben kezdtem középiskolai éveimet, „koleszos” voltam sok kosarassal, röplabdásokkal. Testnevelőm, *Mihályfi János* vitt a Bácska ifibe. Kapcsolatunk Imrével 1966-ban kezdődött, utolsó beszélgetésünk pedig a Kovács Józsi elhunyt előtti hetekben történt látogatásaink idején történt.

Első „nagy feladatomat” Imrétől kaptam, amikor egy Csepel elleni mérkőzésen a vendégcsapat kosarait jelző vászon számokat tekerhettem. Majd ő volt, aki egy év múlva – sokadmagammal – engem is behívott a felnőttcsapat edzéseire. Nem is fogtam fel akkor, kikkel is kerültem egy csapatba: Kovács Józsival, *Halmos „Szinyóval”, Rátvay Zolival*, magyar válogatott kerettagokkal! Sokan voltunk fiatalok, Imre megszállottan „üldözte” a kosárlabda szövetséget, hogy indítsanak junior bajnokságot is. Ez 1969-ben meg is valósult, és amíg abból „ki nem öregedtem”, jellemzően ott játszottam. Imre vezetésével 1967-ben bajnoki 4. helyezett, egy évre rá ezüstérmes volt a felnőtt csapat, majd 1969-ben és 1970-ben 6. helyen végeztünk. 1971-ben bronzérmesek lettünk. Én még láthattam edzésen is „*Jameszt*” (*Rácz Jancsit*), aki később a két fivérével együtt illegálisan elhagyta az országot. 1969 szeptemberben „*Saca*” (*Rácz Sándor*) Brüsszelből levelet írt Imrének, melyből azt a részt idézem, ahol Jamesz kapcsán szól Imréhez: „[...] *Megbecsülünk. Első edző voltál, és Ő ma Európa egyik első játékosa. Sokat emlegetünk. Itt arra a piederstálra van emelve a kosárlabda, amelyről Te csak álmodozhatsz [...] a Te tanítványod betört ebbe a bűvös légkörbe. Ajtók nyílnak meg előtte és suttogva fordulnak meg utána az emberek...*”

A városvezetés szorgalmazására, városi összefogással 1972-ben létrejött a *Bajai Sportkör* (BSK), amely a labdarúgáson és a cselgáncson túl a kosarasok „mentsváraként” indult. Imre továbbra is a vezetőedzőként dolgozhatott. 1974-ben került nehéz helyzetbe, miután a BSK vezetése a kosarasok élére főfoglalkozású edzőt kívánt állítani. Nem vállalta, nem kívánta feladni a Hűtőházban elért szakmai feladatát, a főkönyvelői posztot, így 1975-től átadta helyét Mihályfi Jánosnak. Imre ezt követően az utánpótlással foglalkozott. Ekkor „bontogatta szárnyait” a *Hosszú Pisti – Kovács Laci* páros a hasonlóan jó képességű társakkal együtt. Épült a jövő (majdnem) bajnokcsapata!

1978-tól az aktív játéktól 40 évesen visszavonult Kovács Józsi vette át a vezetőedzői feladatokat úgy, hogy a Posztóban

betöltött vezetői munkakörét tovább gyakorolhatta. Imre továbbra is az utánpótlással foglalkozott, a vezetőedzői pad helyett inkább a nézők között foglalt helyet; szurkolt, tanácsokat adott. A siker nem is maradt el! 1983-ban 4. hely a bajnokságban, két évre rá kupadöntő Budapesten a Honvéd ellen, ahol csak másodperceken múlt az aranyérem. A bajnokságban bronzérem, majd 1987-ben a Tungsram elleni mérkőzésen kupagyőztes lett a BSK. 1988-ban pedig bajnoki ezüst a Zalaegerszeg elleni döntőben.

És az ünneplés... No, nem az elveszített bajnoki aranyat ünnepeltük, hanem a megszakítás nélküli 30 éves elsőosztályú szereplését, melyhez Imre írta a köszöntőt. Ezzel le is zárta az általa felvállalt bajai kosárlabdátörténeti könyv megírását a következőkkel: „*Az eredményekkel gazdagon ékeskedő évfordulókon az »Alapítók és Megvalósítók« nevében, a jelen és jövő játékosainak, sportvezetőinek őszintén kívánom, hogy a Duna-parti kisvárosunkban még hosszú időn keresztül sikerrel őrizzék az áldozatok árán megharcolt, mai kosárlabdás-színvonalat!*” Sajnos nem igazán így történt!

1989-ben alaposan megváltozott az üzleti világ számára a gazdasági környezet, aminek következményeként a sportegyesületek is nehéz helyzetbe kerültek. A külső körülmények mellett a BSK-ban felszínre kerültek sportágak közötti belső elszámolási problémák is. Imrével és további 17 volt kosarassal, városi sportbaráttal 1990-ben alapítottunk „új” egyesületet *Bajai Bácska* néven, hogy az átvehesse a BSK-tól a férfi kosarasokat. 1991-ben már ezen a néven szerepeltünk az NB I-ben. Sajnos Imre ezeknek az éveknek, a következő évtizedeknek történéseit már nem tudja megírni, így ez rám maradt...

Végül engedtessek meg nekem néhány gondolat a város két emblemikus kosarasáról, Imréről és a 3 éve elhunyt Kovács Józsirol, melyeket Imre lánya fogalmazott meg a napokban: „*Életük bizonyos szakaszaiban szétválaszthatatlan volt a tevékenységük. Edző – játékos – barát! Ahhoz, amit együtt és külön-külön elértek, mindkettőjük rendkívüli személyiségére szükség volt, amelyek sokban hasonlítottak egymásra. Emiatt bizony olykor ütköztek is, majd újra egymásra találtak.*” Javasolom, kezdeményezem, hogy Imre kapja meg a városért végzett munkássága elismeréseként legalább utólag, posztumusz kintüntetésként a Baja Város Díszpolgára címet!

Búcsúzom Tőled, Imre! Köszönöm az együtt töltött éveket, évtizedeket! Nyugodj békében!

* Idézet Kobe Bryant búcsúztatóverséből, amelyet a Dear Basketball című versére válaszolva az NBA liga tagjai írtak (Forrás: <https://vs.hu/sport/osszes/meghatoverssel-koszont-el-az-nba-kobe-bryanttol-0414>) ■

ELŐFIZETÉSI FELHÍVÁS

Lapunk a 2019. évre is előfizethető.

Érdeklődni az alábbi telefonszámon lehet: 79/322-600

A Bajai Honpolgár példányonkénti ára:

330 Ft. Előfizetési díjaink a következők.

Helyben (házhoz szállítva) 4 000 Ft

Vidékre (postaköltséggel) 7 400 Ft

Külföldre (postaköltséggel) 14 000 Ft

Fizessen elő, hogy biztosan megkapja!

Bajai Honpolgár Alapítvány

Online előfizetési lehetőség!

Tisztelt Olvasónk!

Szívesen olvasná vidéken lapunkat, de sokallja a postaköltséget? Külföldön sem szakadna el a Bajai Honpolgártól? A jövő évtől van megoldás!

A 2019-es naptári évtől lehetőséget biztosítunk lapunk online előfizetésére is. A szolgáltatást igénybe vevők webböngészőjük segítségével a világ bármely pontjáról már a megjelenés napján hozzáférhetnek aktuális számunk teljes tartalmához. Ehhez csupán annyi kell, hogy a kedvezményes **5 000 Ft-os** előfizetési díjat befizessék a Bajai Honpolgár Alapítvány számlaszámára (az Alapítvány számlaszáma: **OTP BANK NyRt. Bajai Fiókja 11732033 20030119**), majd a befizetést igazoló csekszelvény vagy a banki utalást igazoló kivonat másolatát e-mailen juttassák el az **elofizetes@bajaihonpolgar.hu** címre.

A befizetési díj jóváírását követően e-mail címükre elküldjük jelszavukat (ezt később tetszőlegesen megváltoztathatják), és e-mail címük, valamint a jelszó megadását követően honlapunkon (**www.bajaihonpolgar.hu**) keresztül már hozzá is férhetnek minden lapszámhoz.

Honlapunkon jelenleg kísérleti mintaszámot tekinthetnek meg, amelyen tesztelhetik szolgáltatásunkat. Amennyiben hibákat tapasztalnak, kérjük, jelezzék azokat a fent megadott e-mail címen. Kérdéseiket, javaslataikat egyaránt szívesen fogadjuk.

A Bajai Honpolgár szerkesztősége

A Senior Art kiállításához

Horosnyi Sándor

■ 1970-1971-1972. Számok és évek. Évek, melyek az idő végtelenségében futótűzként szaladnak el előttünk, melyek súlyát nem érezzük, mozgását nem látjuk, csupán múlásukat olvassuk. Olvassuk arconkon, olvassuk sorsokon, olvassuk a körülöttünk ködben úszó valóság változásaiban.

1970-1971-1972. Évek, melyek az itt jelen lévő alkotók életében kezdetet jelentettek. Az enyémben is. Bennük már akkor tudatosodott: a fényképezőgép nem egy tárgy, hanem fogalom; a fényképezés pedig nem csak egy cselekvés, hanem életre szóló szenvedély. Én akkor születtem. Végigtekintve azonban az itt kiállított fotográfiákon, olyan korszakok, érák pillanatképei elevenednek meg, amelyek eddigi egész életemet végigkísérték. Az rozoga házikó, ablaka mögött megbúvó gyermekkor bizonytalanságától, a kendős nagymama szemvillanásnyi pihenőjéig a kutyussal, az élet gyakorta megtapasztalt élményeinek emlékképeit vetítik vissza a múlt tarisznyájából. Az ódon házak illata, a régi utcák, terek varázsa, a cigarettázó munkásarc, a régi órásmester óráinak kegyelme talán már csak nosztalgia, mégis érzelmek tömegével hasít belénk úgy, hogy szinte markunkba vehetjük a pillanatot.

És tehetjük mindezt több mint 45 év valóságából merítve. Mindezek sajátos ab-

rázolásai a múltnak s a belőle egyenesen származtatható jelennek. Ezt a sajátosságát, egyediséget, különlegességet minden bizonnyal elődünknek, a *Duna Fotóklubnak* és a *Team csoport* megszületésének, bátorságának, merész kitörésének köszönhetjük. A *Gyulavári József* szellemi irányítása mellett a hagyományokkal, irányzatokkal szakítani merő fiatalok alkotta csoport, melynek tagjai között találjuk mindhárom itt kiállító alkotót, vállalta a realitás azon sajátos ábrázolásának lehetőségeit, amely akkoriban a forradalmiság, a lázadás eszméit ötvözte a művészi megjelenítéssel. A *Műhely 67* (a progresszív fotográfia megjelenése hazánkban) és annak bajai követője, *Horváth Péter* hatására a TEAM az üres szépelkedéssel való szakítással kívánt új fejezetet nyitni a bajai fotográfiában, miközben a tartalomcentrikus fotók készítésére és ideológiai terjesztésére helyezte a hangsúlyt. Az avantgárd stílusjegyek bevezetésével, a fotómontázsok megjelenésével, a tónusszűkítések kizárólagos és szinte végletekig elmenő használatával csatát nyertek a tradíciókkal való szakítás akkoriban kialakult harcában. Baja lakosságának közel egyhatoda tekintette meg ezt a győzelmet, és fejezte ki tetszését, támogatását. Bár Gyulavári József már nem lehet közöttünk, *Ligeti László, Pálma István* és *Tamás József* munkáin keresztül most

mégis betekinthezünk ebbe a különleges hangulatba, felidézve ezt az atmoszférát amelyet a TEAM 1976 és 1981 között robbanásszerűen idézett elő a magyar fotográfia történetében. Ennek fokozására, Gyulavári fotótörténeti visszaemlékezéseiből idézek:

„Sikerült a Művelődési Központ földszinti, utcára nyíló kiállítási termét megszerezni, és az addig készült képekkel, minimális költséggel, de házi gyártású katalógussal és meghívóval megrendeztük a TEAM76 fotókiállítást. Megnyitóra felkértük Horváth Pétert, aki ekkora már tagja volt a Magyar Fotóművészek Szövetségének. Ligeti László, Pálma István, Tamás József, Vörös János, Alföldi János és jómagam állítottunk ki. Egy nagyon piszkos, rossz paravánokkal berendezett helyiséget kell elképzelni, ami legalább 12X12 méteres és 6 méter magas hodály. Installációnak behordtuk az udvarról a kiselejtezett szivattyút és egy le-robbant, burkolatától megfosztott, kiöregedett, méltatlanul az előcsarnokban heverő Steinway zongorát, amin aztán a kiállítás alatt hárfamódszerrel bárki játszhatott. Ligeti hozott egy öreg tükröreflexes Mentort, amit úgy lógattunk fel a mennyezetre, hogy bárki belekukucskálhasson. Zenét is beszereztünk, és az akkor még ismeretlen Mike Oldfield és néha Pink Floyd szólt, szinte állandóan és elég jó hangminőségben. Az igazi fotográfiai ötlet az volt, hogy a felkészüléskor megmaradt kisméretű fotókat a terem mozaikpadlójának köveihez igazítva azokra ráragasztottuk, mégpedig úgy, hogy a néző útját egy helyütt teljesen elzártuk. A fotó érdekében rendezett kiállításunkon rögtön megpróbáltuk lerombolni a fényképhez ragadt viszonyulási formákat, mert aki nem akart rálépni a padlón levő képekre, az csak balettléptekkel, vagy úgy sem tudta a helyiséget körbejárni. Aki pedig ezzel sem törődött, az megtaposta a fényképeket.”

Most pedig, ha kissé visszaidéztük a múlt hangulatát, és végigtekintünk az alkotásokon, rögtön kitűnik, hogy az akkoriban a TEAM-ben szerzett elán, az önkifejezés akkoriban vállalt, egyéni formái a jelenben sem fakultak. Hiszen bár ez a kiállítás történelmi áttekintés a három alkotó valóságáról kialakított nézeteiről, részben a jelenről is szól. Benne a múlt és jelen időtlenségét, az örökkévalóságot sugalló tengerpartot ostromló habokkal, ahol a *Víz az úr*, a bennük csendben és méltóságteljesen megcsillanó sziklák magányával, vagy

■ Pálma István

Valamikor általános iskolás koromban kezdődött az egész, egy Pajtás fényképezőgéppel.

Emlékszem, a jobb külföldi autókat szerettem volna megörökíteni magamnak. Persze mást is fényképeztem, mígnem egy jól sikerült, véletlenül egymásra exponált két kép indított el a fotózás felé. Egy barátom javaslatára jutottam el a DUNA FOTÓKLUBBA még 1972-ben, ahol Görbe Ferenc vezetésével folyt a munka. Olyan társakra leltem, mint Gyulavári József, Ligeti László, később Tamás József, Vörös János, Bartók Géza, Páter György, Alföldi János. Rendszeresen részt vettem a klub munkájában, különböző kiállításokon, házi pályázatokon, miközben sokat tanultam a tapasztaltabb tagoktól meg a különböző tanfolyamokon.

A klub keretén belül, 1976-ban Gyulavári József kezdeményezésével és szellemi irányításával jött létre a TEAM, aminek alapító tagja és végig kiállító részese voltam az 1981-es utolsó rendezvényéig.

1979-ben munkahelyváltás miatt Szekszárdra kerültem, ami ugyan lassú, de mindenképp távolodást jelentett a fotózástól, amit a TEAM '81-es megszűnése is gyorsított.

Persze azért én is vettem egy egyszerű digitális gépet, de kizárólag a családi események dokumentálására szolgált. Úgy 5 évvel ezelőtt történt valami, nincs kézzelfogható oka, talán a fiaim érdeklődése a digitális technika iránt, amit nem lett volna szabad kiaknázatlanul hagyni. Lelkes érdeklődője lettem a fotózás új lehetőségeinek, ami eleinte a digitális technika elméleti megismerését jelentette, egy ajándékba kapott könyv segítségével Ez mindent eldöntött, egy komolyabb tükröreflexes gép megvásárlásával ott folytattam, ahol abbahagytam. Kár a kihagyott évekért, de ez már a múlt. A jelen itt látható. ■

■ Ligeti László

Nálam is, mint néhány kortársamnál, az a bizonyos Pajtás fényképezőgép volt a meghatározó tényező, amely a fényképezés szeretetére és egy életre szóló szenvedélyre elkötelezett. A középiskolában ismerkedtem meg a fotózás alapjaival a fotó szakkörben. 1970-ben felvettek a bajai Duna Fotóklubba. Sok szabadidőmet fordítottam arra, hogy rengeteget fotózzak, képezsem magam. Erre jó lehetőséget kínált a klub, fotós túrák, előadások. Nyaranta pedig részt vettem a Népművelési Intézet által szervezett, színvonalas közép- és felsőfokú fotós alkotótelepeken. Az ott szerzett ismeretek és barátságok elmélyítették a fotózás iránti vonzalmamat. 1970-ben az Eötvös József Főiskola jogelődjébe kerültem, ahol nyugdíjazásomig dolgoztam. Szerencsémre ott is a fotózással kapcsolatos teendők kerültek feladataim közé. A fotóklub által eljutottak képeim a világ számos országába és hazai fotópályázatokra. Több fotóm megjelent különböző szaklapokban, helyi és megyei újságokban és alkalmi kiadványokban. Alapító tagja, majd néhány évig kiállítója is voltam a háromszoros „Kiváló Művészeti Együttműködés díjjal” kitüntetett Duna Fotóklub fiataljából alakult nagyszerű, szintén nívódíjjal elismert **TEAM** alkotó csoportnak. A csoport jelentős teljesítményét befolyásolta egymás közötti baráti kapcsolatunk is. (Alföldi József, Gyulavári József, Pálma István, Tamás József, Vörös János)

A művészi csoport jelentősen hatott a hazai kortárs progresszív fotóművészetre, melynek anyaga bekerült az Országos Fotóművészeti Múzeum archívumába is. 1974-ben és 1976-ban középfokú fotós alkotótelepet vezettem Baján, Görbe Ferencsel a Duna Fotóklub titkárával. 1986-tól egy kényszerű szünet után, 2002-ben ismét elkezdtem aktívan fotózni. Alapító tagja és 2013-ban egy évig választott elnöke is voltam a 2007-ben megalakult, átalakult Duna Fotóklub Egyesületnek.

Megmentettem az enyészettől a régi Duna Fotóklub archív kép és dokumentum anyagát. Az anyag digitalizálása után minden digitális és kézzel fogható dokumentumot átadtam megőrzésre a bajai Türr István Múzeumnak.

2013 óta tagja vagyok a Magyar Fotóművészek Világszövetségének. 2018-ban, megkaptam a Magyar Fotóművészeti Alkotócsoportok arany diplomás A-MAFOSZ/g és a Nemzetközi Fotóművészek Szövetségének EFIAP/b fokozatú elismerését, valamint fotós tevékenységemért a Baja Városért kitüntetési címet. ■

a végtelenbe tűnő kék ég felhőkkel díszített pátoszával. Benne ugyanakkor az elmúlást, a világegyetem körforgásába való integrációt érintő *Bajuszkefélé* tekintetével, az *Életforma* teniszcipős nagytatájával, vagy a *Lakótelep* homályba vesző alakjával, ahol viszont a *Teremtő az Úr*.

Dallamok, illatok, történetek, melyet mindegyik alkotás magában hordoz, és a szó nemes értelmében olyan emlékek felidézésére kényszerít, amelyek meghatározó alkotóelemek voltak mindannyiunk sorsának alakulásában.

Nem éltem még csak Baja közelében sem azoknak az éveknek a többségében amikor ezek a fotográfiai készültek, mégis: bárhol éljen is az ember kicsiny világunkban, mindannyiunknak ott voltak a saját Baba Yagáink, minannyiunkra mosolyogtak Dámák, vártak ránk Ágik a téglafalak árnyékában, néztük átázva, fázva a Vihar közeledtét, vagy mindegyikünk próbált már egyszer is szembenézni Önmagával. Az alkotásokra tekintve talán az a legcsodá-

latosabb érzés, hogy mindenkire szólunk, mindenki élményei beléjük vannak rejtve, mindenki megtalálja bennük élete saját novelláit, függetlenül attól, honnan jött és merre tart. Hogy kanyargós utakon keresi léte értelmét, hidakat épít, ösvényeket tapos, vagy pedig Önmaga, sorsa, érzelmei Szökevénye.

Ligeti László, Pálma István és Tamás József életképei olyan lelki mélységekig hatolnak, hogy ha vagyunk olyan bátrak, hogy nemcsak a szemünket nyitjuk meg előttük, akkor nemcsak megtapasztaljuk több mint 45 év időben elsuhanó igaz értékeit, de ott belül, viszünk is haza Valamit. Valamit, amitől több lesz minden másodperc, amelyet az örökkévalóság felé megteszünk.

Ezeknek a gondolatoknak a jegyében ajánlom, tekintsek meg, vagy tekintsek meg újra az alkotásokat, megköszönve az alkotóknak, hogy részesei lehetünk különlegesen, egyedien ábrázolt világuknak. ■

■ Tamás József

Első fényképezőgépet (egy Szmena 8-at) 1969-ben vásároltam ösztöndíjból. Ezután én is végigjártam a „fotósok számléíróját”, vagyis a Zenit-Practica-Pentacon Six géptípusok cserélgetéseit, adás-vételét. 1970-től komolyabbra fordult a fotózás iránti érdeklődésem, a hetvenes évek elején szülőfalumban, Sükösdön voltam a művelődési ház fotószakkörének vezetője. Ekkor kerültem kapcsolatba a bajai Duna Fotóklub titkárával, Görbe Ferencsel, aki bátorított, hogy látogassam a klub rendezvényeit. Felbátorodva a biztatáson, egyre gyakrabban fordultam meg péntekenként a klubesteken, míg nem „bútordarabbá” váltam a klubszobában.

Ez idő alatt sok új emberrel ismerkedtem meg, hiszen a klub taglétszáma akkoriban elérte a közel hetven főt, köztük egy tucat korombeli fiatalal (Gyulavári József, Ligeti László, Alföldi János, Vörös János, Pálma István, Páter György, Horváth Péter, Novák József). Közös volt bennünk, hogy másképpen akartunk fényképezni, mint az egyébként általunk is elismert idősebb kollégáink. Ezért alakult meg az öt évig működő **TEAM** alkotócsoport, ahol változó létszámmal és összetételben hoztunk létre néha igencsak hangosra sikeredett, formabontó éves kiállításokat. Ezeknek országos visszhangja volt, elsősorban a fiatal, progresszív irányzatokat képviselő fotósok között. Előfordult, hogy 3000 fölött volt a regisztrált látogató Baján a kiállításon. Emellett természetesen aktívan részt vettünk a klub munkájában, pályázatokon szerepeltünk sikerrel a klub ázsioját is emelve. Magam is rendszeresen szerepeltem klubkollekcióval és önállóan is országos és nemzetközi megmérettetéseken, kiadványokban.

Már a **TEAM** megszűnése után, 1983-ban ért az a megtiszteltetés másik három társammal (Gyulavári József, Alföldi János, Dr. Pazár László), hogy megkaptuk – az országban egyedülként – fotós munkásságunkért az akkori legmagasabb, 35 évesnél fiatalabbaknak adható állami kitüntetést, a KISZ-díjat. Ez jó pár tévés szerepléssel, kiállítással járt együtt.

Közben 1981-ben éppen a bajai fiatalokra alapozva létrejött a Nagybaracscai Szociófotó Tábor, ahol többen több évig aktívan tevékenykedtünk. Ez a kb. 10 év volt a fotós pályafutásom legaktívabb időszaka, ami a szerepléseket illeti. Utána csendesebb időszak következett egészen 2007-ig, amikor a Duna Fotóklubot egyesületté alakítottuk, amelynek első elnöke voltam egy cikluson keresztül. Ma már örökös, tiszteletbeli tagja vagyok a csapatnak. Büszkén mondhatom, hogy én vagyok az egyedüli ember Baján, aki a helyi fotóklub történetében az elmúlt kb. 45 évben folyamatosan, megszakítás nélkül tag maradt. Emellett tagja vagyok a Bajai Városvédő- és Szépművészeti Egyesületnek is, ahol ugyancsak fotókkal segítem a munkát. ■

A Senior Art kiállítás képeiből

Ligeti László: Benzinkutas 1974.

Ligeti László: Kirakat 1976.

Ligeti László: Baba Yaga 1976.

Ligeti László: Citadella 1976.

Ligeti László: Pipázó asszony 1976.

Pálma István: Sky

Pálma István: Tükör által

Pálma István : Egy délután

Pálma István: Lakótelep

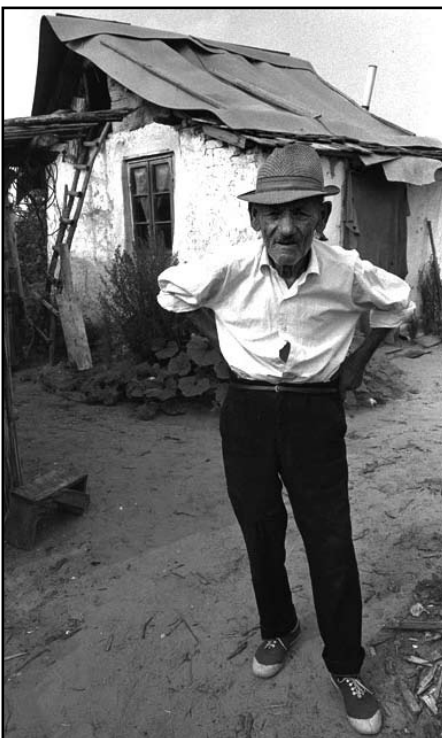
Pálma István: Magtár

Tamás József: Víz az úr

Tamás József: Felülnézet

Tamás József:
Életforma

Tamás József:
Életforma

Tamás József:
Nénike

Búcsú Ápity Milostól

■ Újabb súlyos veszteség érte városunk közéletét. 2019. január 26-án elhunyt Ápity Milos, aki Baja város sportéletének meghatározó alakja, a helyi szerb kisebbség vezető személyisége volt. Családjáról, mártírhálált halt édesapja történetéről lapunk is több alkalommal beszámolt. A Bajai Honpolgár szerkesztősége ezúton fejezi ki őszinte részvétét az elhunyt családjának, nyugodjék békében! A feledhetetlen sportember emlékére a február 2-án elhangzott búcsúztató beszéd szerkesztett változatát közöljük.

Dr. Munczig Dénesné

Január 26-án, délután 4 órakor fodrozódott a Sugovica vize, s egy utolsó csobbanással elmerült a mélyben, elment közülünk a legnagyobb rozmár, Ápity Milos. A víz elsimult, s maradt a döbönt, néma csend. Ápity Milos ezer szállal kötődött Bajához, igazi bajai volt.

Lehetett volna országos, nagy sportoló, minden tehetsége, adottsága megvolt hozzá. Hívták sokszor, de ő maradt. Valami láthatatlan erő, kötődés itt tartotta. A családja, a Sugovica, a Duna, a bajai sportélet, a barátok, Baja.

Bajának valami különös varázsa van, amely fogva tartja az embert. Jávor Béla a Bajai halászlev(él)ek című könyvének előszavában megpróbálja körülírni ezt a varázslatot. S ennek a varázslatnak része volt Ápity Milos is. „Egy régi városban járok, ahol a havas Szentháromság téren utasra várnak a fiákerrek, egy régi városban járok, ahol szerdán és szombaton piacozókkal és szekerekkel telik meg a városháza előtti tér. Egy régi városban járok, ahol a szigeti kishíd lábánál fakeretes uszodában vízipólomeccset játszanak, Milos a hidról ugrál a Sugóba.”

Jávor Béla a múltat idézte meg, de a jelen sem szól másról. Ápity Milos a jelenünknek is emblemikus alakja volt. Szinte naponta begördült a Nissan Maxima a térre, a városháza elé. A városháza leggyakoribb látogatója volt. Mindig adódott egy fontos, elintézésre váró ügye. A Galéria cukrászda terasza megtelt étellel a szokásos délutáni órákban, hiszen Milos bácsi a maga vidám, kedves hangján üdvözölte az arra járókat. Tavaly ősszel, amikor már hűvösebbre fordult az idő, így köszönt el ismerőseitől: „Nyáron találkozunk a teraszon!”

Élete minden napján azt csinálta, amit szeretett. Unokái emlékeiben elevenen élnek a zátonyon való sütések, főzések. Május utolsó vasárnapján a szerb templom kertjében fölcsendült a tamburaszó, s Milos bácsi gyönyörű hangja. Sok kedvenc nótája volt, szeretett nótázni. Gyakran énekelte imádott feleségének: „Virít már a szarkaláb odahaza régen...” s Miri lányának: „Tanulj meg, Fiácskám, komédiázni...”

Mindannyian úgy érezzük, hogy valaki útra vált belőlünk, halálával űr támadt bennünk. „Az ember végül homokos, /szomorú, vizes síkra ér/ szétnéz merengve és okos /fejével biccent, nem remél. / A semmi ágán ül szivem, /kis teste hangtalan vacog.” A hangtalan vacogásban örökre megmarad a „Kislányom, nagyon szeretlek!” mondata. S mindannyiunkban él az elhatározás, hogy visszük tovább, amit ő létrehozott.

Galántai Ferenc („Guszt”) így fogalmazott a mára legendássá vált vízlabdacapat, a Robbanó Rozmárok találkozójáról: „Miloskám, a Te emlékedre folytatjuk, ápoljuk a találkozókat, ameddig bírjuk, bár soha többé nem lesz olyan, mint a te idődben.”

Reményik Sándor sorai a fülünkben csengenek: „Valamitől mindig búcsúzunk, ez a világ dialektikája, ez a világ természete: az éjtől, a nappaltól, a csöndtől, az álmainktól.” De ez a mai búcsú más. Utolsó és végső. Búcsúzni jöttünk egy olyan embertől, akinek a hangja, szavai, mosolya beleégtek a lelkünkbe, beleégtek az elménkbe.

Búcsúzik felesége, Imruska, a Zomborban született szőke kislány, akivel 1962. december 19-én örök hűséget esküdtek egymásnak. Amikor Mirivel közösen nézegették az aranylakodalom fényképeit, ezt mondta: „Ugye, milyen szép, a világ legszebb asszonya!” Egymásról szolt az életük.

Búcsúznak lányai, Erika és Mirjana; Erika férje, Antal, Mirjana társa, Tibor; búcsúzik a három unoka, Gergő, Panni és Balázs; Gergő felesége, Dalma, Panni társa, Laci, Tibor lányai, Laura, Evelin és Luca, valamint szülei: Tibor és Irén. Búcsúznak a közeli rokonok: Radajka, Dusán, Tomi, Réka és Nóra; A gyerekkori barátok, akik végigkísérték egész életét: a Szepesi-ikrek: Kálmán és Laci, Rácz Jancsi, Bodóczki Laci és Ági, a Robbanó Rozmárok csapata, a Bajai Szerb Önkormányzat, a

Sugovica Vízlabda Sportegyesület, a bajai kosarasok és velük az egész bajai sportvilág, a Kishalász Sportegyesület, Baja Város Önkormányzata, a III. Béla Gimnázium 1985-ben végzett osztálya. Búcsúznak a barátok, közeli és távoli ismerősök, búcsúzik Baja egész városa.

Végezetül hadd adjam Milos bácsi szájába Szent Ágoston szavait, mintegy válaszul a bennünk tátongó űrre, mérhetetlen fájdalomra: „A halál nem jelent semmit. Csupán átmentem a másik oldalra. Az maradtam, aki vagyok, és te is önmagad vagy. Akik egymásnak voltunk, azok vagyunk mindörökre. Úgy szólíts, azon a néven, ahogy mindig hívtál. Beszélj velem, ahogy mindig szoktál, ne keress új szavakat. Ne fordulj felém ünnepélyes, szomorú arccal, folytasd kacagásod, ne vessünk együtt, mint mindig tettük. Gondolj rám, kérj, mosolyogj rám, kérj, szólíts! Úgy hangozzék nevem házunkban, ahogy mindig is hallható volt. Ne árnyékolja be távolságtartó pátosz. Az élet ma is olyan, mint volt, ma sem más. A fonalat nem vágta el semmi. Miért lennék a gondolataidon kívül... csak mert a szemem nem lát? Nem vagyok messze, ne gondold. Az út másik oldalán vagyok. Lásd, jól van minden. Meg is fogod találni a lelkemet, és benne egész letisztult szép, gyöngéd szeretetemet. Kérlek! Légy szíves! Ha lehet, töröld le könnyeidet, és ne sírj azért, mert annyira szeretsz engem! Ne sírj, mert szeretsz engem!” ■

Ápity Milos (1941-2019)

„Úton vagyok a szabadság felé”

Születésnap beszélgetés a hatvan éves Dankó Józseffel

■ Több mint négyszázan gyűltek össze február 16-án, szombaton este a Turisztikai Központban. Ekkora tömeget talán még sosem látott az intézmény, ráadásul az ünneplők nem is esküvő, hanem egy zenés születésnapja okán jöttek össze. Dankó József zongoratanár február 13-án ünnepelte 60. születésnapját, a jubileum alkalmából pedig koncerttel egybekötött bulira várt mindenkit szeretettel és sok-sok zenésztárral együtt, bár maga sem számított arra, hogy ennyien elfogadják az invitálást, és ilyen mértékű szeretettel árasztják el. Mi is megragadtuk az alkalmat egy születésnap beszélgetésre, amelyben szó esett zenészlétről, tanításról, tanítványokról és a művész szabadságáról.

Sándor Boglárka

– Egyetlen dolog vezérelt a pályámon: hogy sose fásuljak bele a munkába! Baján 1984-ben kezdtem tanítani, azóta folyamatosan itt vagyok. Több intézményben is megfordultam az évek során, de az alapintézményem mindig a Liszt Ferenc Zeneiskola volt. Már akkor, amikor bekerültem a tantestületbe, és megismertem a kollégákat – fiatalokat és idősebbeket –, megfogalmazódott bennem a szándék, hogy jó lenne ezt a pályát valahogy úgy végigvinni, hogy a végére ne fáradjak és fásuljak bele, kerüljem el a kiégést. Nyilván, bárki bármilyen szakmában tevékenykedik 30-40 évig, az óhatatlanul belefárad, kivétel nélkül. A zenésztársadalom is küzd ezzel a problémával, holott szerintem egy kívülálló ezt nem is gondolná, hiszen annyira változatosnak és nyitottnak tűnhet a mi szakmánk. Mégis azt látom, hogy a zenetanításba, a zenekari munkába is bele tudnak fáradni az emberek. Amikor pályakezdőként szembesültem ezzel, fiatalos hévvel a tarsolyomban úgy gondoltam: én nem szeretnék idáig jutni. Nem tudom, hogy ennek a tudatos döntésnek volt-e, van-e köze hozzá, de valóban nem jutottam el oda.

– Akkor valamilyen nagyon tudhatsz!

– Nem tudom a nyitját. Szerintem ez személyfüggő, nincs rá semmilyen törvényszerűség. Úgy érzem, még mindig elég nyitott vagyok ebben a szakmában, nem fáradtam bele, nem érzem nyűgnek vagy tehernek a tanítást sem, és talán ez az, amit érez a környezetem. Ehhez kapcsolódik szerintem az elmúlt, születésnap időszakom is: a felém áradó visszajelzések a koncerten és már előtte is, a tantestületi értekezleten, mind a szeretetet bizonyítékai. Hatalmas meglepetések érték. Az ember éli a hétköznapjait, ahogyan tudja, ahogyan a saját belső személyisége diktálja, és nem hiszem, hogy ezzel nap mint nap elszámolunk. Sok mindent átgondolunk, de nem értékeljük önmagunkat, a teljesítményünket napi szinten.

Nagy szeretettel és elismeréssel szembesültem: nagyon jólesett, de teljesen váratlanul ért. Február 13-án volt a születésnapom, és a tantestület végül éppen erre a napra hirdette meg az értekezletet, mint kiderült: szándékosan, csak én nem tudtam róla, hogy napirendi pont leszek. Nagy meglepetés volt, mert Pethő Attila intézményvezető elkezdett beszélni, és nagyon szépeket mondott, de el kellett telnie néhány pillanatnak, mire rájöttem, hogy rólam van szó. Nagyon elismerő mondatokat kaptam.

– Mióta vagy a pályán?

– Bajára 84-ben kerültem, de már előtte is dolgoztam: ez lassan megközelíti a negyven évet.

– Mióta van benne a családjában a zene?

– A megelőző generációkról nem tudok, de szüleim és nagyszüleim, akik között felnőttem, mind zenéltek. Legalább is a férfiak mind, a nők azonban nem. Abban az időszakban a nők nem jutottak tanulási lehetőséghez, a fiúkat kellett képezni, szakmát adni a kezükbe, hogy később el tudják majd tartani a családjukat. Ennek volt gyakorlati jelentősége. Édesanyámnak is hihetetlen azonban a zenei érzéke, bár sosem tanulta, de ha lehetősége lett volna hangszer tanulni, biztos, hogy kiemelkedően tehetséges lett volna. A mai napig remek a hallása és az ízlése meg az érzéke is hozzá. Ilyen légkörben nevelkedve egyáltalán nem volt kérdés, hogy tanuljunk-e hangszer. Otthon nem foglalkoztunk vele, de nyolcévesen beíratk a zeneiskolába mind a négyünket: a húgomat, az unokanővéretem, az unokaöcsémet és engem. Az iskolában pedig bebizonyosodott, hogy mindannyian tehetségesek vagyunk, így természetes volt, hogy maradunk a zenei pályán. Manapság ez már nem annyira egyértelmű. Gyakran találkozom azzal a helyzettel, hogy a szülő azon dilemmázik, mit tegyen, ha a gyerekének van zenei tehetsége. Neveljék-e zenésznek, vagy tereljék inkább abba az irányba, hogy válasszon magának valami divatos és biztos

Dankó József

megélhetést jelentő szakmát, és maradjon meg a zene hobbinak? Ennek többféle társadalmi oka is tetten érhető, hiszen nem volt ez túlságosan jól fizető munka, sokkal divatosabb és jövedelmezőbb pályákat is lehetett választani, és aki jóeszű volt, inkább továbblépett. Rengeteg ilyen esetet tudnék említeni a zeneiskola növendékeinek köréből is. A mi esetünkben azonban ilyen kérdés nem merült fel, a szüleink úgy álltak hozzá: ha tehetséges vagy, akkor ez az utad. Jók is voltunk, ezt most minden álszerűség nélkül mondhatom. Kisvárosi szinten kiemelkedő teljesítményt nyújtottunk, de amikor kikerültünk innen, és 14 évesen elmentünk a konzervatóriumba, igazán akkor derült ki, abban a közegetben, ahol már sok a jó zenész. Mi ott is jók voltunk. Persze, hogy utána ki hogyan gazdálkodik a képességeivel, az már sokkal összetettebb probléma.

– Hogyan választottál hangszer?

– Zongora és hegedű volt otthon, négyünk közül ezen hangszerek művelői kerültek ki. Már nem tudom, hogyan lett a zongora a hangszerem, nem az én döntésem volt, hanem a szüleimé. Jó döntés volt, ahogyan a húgomnál is a hegedű.

– Kik voltak a tanáraid, mestereid?

– A bajai zeneiskolában egyetlen tanárom volt hat éven át. Ezt azért emelem ki, mert nem mindenki jár így, többen akár három-négy tanárnál is megfordulnak a zeneiskolás éveik alatt. Emiatt én szerencsésnek mondhatom magam. Radványi Gézáné Márta néni nagyon jó pedagógusnak tartottam, bár gyerekként még nyilván nem szakmai alapon ítéltem ezt meg, hanem ösztönös és érzelmi alapon. Kellő szigorral, felkészültséggel, és mindig nagyon kedves mosollyal az arcán

fogadott. Több évvel később ismertem fel, hogy olyan alapokat adott, amivel utána még jó sokáig boldogultam. Könnyű is volt a továbblépés a konziba, elsőnek jutottam be. Ott a zongora tanszak vezetőjének, *Deák Tibornak* a növendéke lettem. Nagyon szeretnivaló ember volt, vagány hozzáállással, ezek az évek azonban mégis bizonyos hiányérzetet hagytak bennem. Később persze a főiskolán már bepótoltam mindezt *dr. Kerek Ferenc* tanítványaként, aki mindent átadott nekem, amit csak lehetett.

– *Milyen irányba akartál továbbmenni?*

– Egyértelműen a tanítás volt a célom. Nagyon lámpalázás típus vagyok; hamar kiderült, hogy ez nem kedvez a pódiumzenélésnek. Soha nem is gondoltam másra, csak hogy majd megtalálom a helyemet egy iskolában, és tanítani fogok. Nem éreztem ezt a képességeim elpazarlásának. A zenetanári időbeosztás nem nagyon engedi meg, hogy szakmailag képezzük magunkat. Látom, hogy a tanítás mellett már a szinten tartás is nehéz. Van egy kis ellentmondás a szakmánkban, mivel a zenészek életében amennyire fontos a zenei műveltség és látás, legalább annyira lényeges a kidolgozott hangszerkezelési technika is. Amikor az ember a tanulmányait folytatja, akkor van a fizikai teljesítőképessége csúcspontján, hiszen akkor csak ezzel foglalkozik, gyakorlatilag nincs is egyéb dolga. Ebben a korban azonban még nincs meg a megfelelő zenei érettség, még nem lehet olyan mélyen átlátni a zenei és egyéb törvényszerűségeket. Öreg, érett zenészek tudnak a legnagyobbakat alkotni! Nagyon sok koncertre járok, nemcsak a magyar zongora- és hegedűművészek pályáját kísérem figyelemmel, számos szakmai barátságot is ápolok. Ha nemzetközi sztárok jönnek Magyarországra koncertezni, én ott vagyok. Járok Pécsre, a Kodály Központba, Pestre a MüPába, a zeneakadémiára, rengeteg zenei rendezvényre. A fiatal zsenik esetének kivételével teljesen követhető, hogy a pályán eltöltött néhány évtizeddel a zenész háta mögött mély érzésekkel teli összefüggéseket lehet hallani a hangok világában, amihez a tehetségen kívül biztos, hogy idő is kell. Ez más művészeti ágakra is jellemző. De épp itt van az ellentmondás: amikor még a legjobban tudunk zongorázni, akkor nehéz a darabok értelmét megtalálni. Amikor pedig a tapasztalat meghozza az értelmezés képességét, már gyengül a fizikai alkalmasság, hangszerkezelés. Nagyon nehéz ezt összhangba hozni. Ha beülök a terembe tanítani, és eljátszom egy nap harmincszor a Süss fel, Napot, akkor én magam semmit nem tanulok. A gyerek igen, de ha a saját szakmai előmenetelemet nézem, akkor nem történt semmi. Egy zenekari tag minden nap elő kell

Tanítványok között a zongoránál

Fotók: Kelemen Áron és Liszt AMI archívuma

hogy vegye a hangszerét, egy zeneiskolai tanár azonban pillanatok alatt nullára tudja írni magát a fizikai képességei tekintetében.

– *Neked hogyan sikerült ezt egyensúlyban tartani?*

– Igyekeztem. Azokban az években, amikor meg kellett teremtenem az életkörülményeket a kisgyermekeim számára, akkor alig tudtam gyakorolni, de igyekeztem akkor is gyakran leülni a hangszer mellé. Ha azonban évente egy-egy koncertet el is vállaltam, akkor a pánikszzerű felkészülés csak rontott a dolgokon. Bizonyosan ez is oka annak, hogy nem biztos az idegrendszerem a pódiumon. Nagyon fontos a rendszeres gyakorlás.

– *Rólad azt tartják, hogy különösen tehetséges vagy Liszt-darabok interpretálásában.*

– A kezem nagysága nem elég hozzá, sajnos, sokat küzdöttem ezzel. Kilenc hangos távolsággal már küzdök, pedig az lenne a minimális. Nagyon szerettem Lisztet, ifjúkoromban sokat is játszottam, de manapság már kevesebbet foglalkozom vele, más zeneszerzők felé is fordultam. A három b betűs: *Bach, Beethoven és Bartók* most már közelebb áll hozzám. És persze *Rachmanyinov*. Sokat hallgatok Lisztet, néha bele is játszom a darabokba, de most más érdekel.

– *Hol indult el a pályád?*

– Még igen fiatalon, a konzervatórium elvégzése után tanítottam Rémen kb. másfél évig. Nagyon szerettem. Elzárt kis közösségbe valamit belevinni nagy élményt jelentett. A 70-es évek végéről beszélünk, összehasonlíthatatlanok voltak az akkori körülmények a mostaniakkal. Azok a gyerekek és a szülei nagyon megbecsülték ezt a lehetőséget. Meghatározó időszaknak és a pályám jó kezdésének tartom. De tudtam, hogy nem fogok sokáig ott maradni. Utána következett a főiskola Szegeden, onnan pedig már az tűnt a legegyszerűbbnek, ha Bajára jövök, haza, és nem kell ingáznom.

– *Mennyire becsülhető a tanítványaid száma?*

– Több ezerre. A pályám kezdetén nagyon kemény zongoratanár voltam. Úgy gondoltam, hogy nagyon jó tanszakom lesz. Aki picit is gyengébbnek bizonyult, vagy kevésbé szorgalmasan dolgozott, azt eltanácsoltam, és mindig vettem fel helyette újakat, így valóban jó kis társaság lett. Tizennyolc kezdővel indultam. Néhányukat előző kollégáktól vettem át, ők már egy-két éve tanultak, de a többség akkor látott először zongorát. Kemény időszak volt. Jöttek a gyerekek, mindenki pontosan ugyanott tartott, ugyanazt kellett nekik megtanítani, és eltelt legalább három-négy hónap, mire rétegződtek, kialakult, kivel hogyan lehet haladni, és lehetett különbséget tenni közöttük. A kezdeti lendület azonban viszi az embert.

– *Később enyhült ez a szigor?*

– Sokáig tevékenykedtem így. Szigorú tanár hírében álltam, de úgy gondolom, aki megmaradt nálam, az megszokta ezt, és ilyenek fogadott el. Tényleg jó tanszakom volt, ügyes és szorgalmas gyerekekkel. Ma azonban már lényegesen engedékenyebb vagyok. Ha nem a legjobb a gyermek hozzáállása, a legtöbb esetben akkor is megtalálom azokat a lehetőségeket, amelyekkel el tudom érni, hogy jól érezze magát abban a teremben, és nem a szakmaiságra teszem a legfőbb hangsúlyt. Nem tudom, ez jó-e vagy rossz. Most már úgy vagyok vele, hogy a gyerek érezze jól magát az órán, és ha csak két hangot tanul meg egy alkalommal, akkor annyit. Persze, mindig megbeszélem vele, hogy együtt meg kell találnunk a zenetanulása okát és értelmét, és eredményt is kell produkálnunk a szülők felé, de önmagunk felé is. Jelenleg több olyan növendékem van, akit harminc évvel ezelőtt lehet, hogy eltanácsoltam volna, de most már nem teszem. Megtalálom az

utat hozzájuk is, ez pedig nem feltétlenül a szigor.

– *Mennyire kell most másként tanítani?*

– Teljes mértékben. Amikor a lehetőségek lényegesen kisebbek voltak, akkor a gyermek és a szülő is érezte, hogy zenét tanulni kiváltság. Mára azonban ez eltűnt, hiszen annyi más és kivételes lehetőség van még az emberek életében. Társadalmi okai is vannak ennek, hiszen a zene perifériára szorult. Az ókoriak nagyon jól tudták, hogyan kell az emberi szellemet és lelket művelni, mi viszont ebből már ki akarjuk hagyni a zenét. Most fontosabb a matematika, a számítástechnika, a reál tárgyak. A humán tárgyak és a művészetek háttérbe szorulnak. A gyerekeket rengeteg inger éri. Volt már olyan esetem, hogy bármit tettem, akkor sem találtam meg az utat a gyerekhez, pedig nagyon értelmes gyerekről van szó. Ma már az internet olyan dimenziókat nyit meg, amit utána már nagyon nehéz ellensúlyozni, vagy a kíváncsiságát felkelteni. Megszoktuk, hogy a gyerek képzeletvilágát meg kell fogni, hiszen maga a zene is egyfajta képzeletvilág, de az internet világával már nem tudunk versenyre kelni. Nem tudom, hogy a következő generáció hogyan fog ezzel megküzdeni, de nem örülnék, ha a következő években sok ilyen jellegű kudarc érne. Ezek a gyerekek hihetetlen képességekkel születnek, de mintha nem tudnának velük mit kezdeni, széttagozódnak, elvesznek, semmi nem köti le őket. Az internet óriási lehetőségeket nyújt, de hatalmas a romboló ereje is, ezért én nem is használok, és nagyon nem vagyok a híve.

– *Ma már a művészeti intézményeknek meg kell küzdeniük a diákokért. Mi az a plusz, amit ti kínálni tudtok?*

– Úgy gondolom, zenét tanulni nagyon jó dolog. Az a cél, hogy a gyerek érezzen rá az alkotás ízére. Meg kell adni neki a szabadságot, és most a zongora módszertana sok olyan lehetőséggel egészült ki, ami kifejezetten a gyerek alkotói szabadságát erősíti. Ha erre ráérez a gyerek, akkor biztosan megszereti. Felnőttként pedig a gyerekének is ugyanezt az élményt kívánja majd, és meg is adja neki, függetlenül a világtól. Ezért taníthattam én akár egy családon belül is több generációt.

– *Tanítványaid közül hányan maradtak a pályán?*

– Zenei pályán alig néhányan maradtak. Jelenlegi kollégáim közül is tanítottam néhányat. Jellemzőbb, hogy inkább a zenéhez értő közönség kitermelésében segítettem.

– *Az átlagember zenei műveltsége eléggé hézagossnak nevezhető, még a gyakori koncertlátogatóknál is előfordul, hogy tapsolni*

kezdenek két tétel között. Hogyan lehetne ezen javítani?

– A zenei kultúrára való nevelést én csak a tanteremben tudom megvalósítani. Voltak törekvéseim, hogy ezt esetleg a koncerttermek tekintetében is megtegyem, de aztán lemondtam erről. Úgy gondolom, a zenei kultúra csak vékony réteget érint. Tisztelem, becsülöm a közönséget, és nagyon megköszönöm mindenkinek, aki koncerteket látogat. Sok esetben látom és tapasztalom: a szervező minden erejét belefekteti abba, hogy lehozzon ide kitűnő zenészeket, akik miatt sokan nem mennének el Budapestre, Pécsre vagy Szegedre, és akkor marad lehetőségnek, hogy idejön a művész. Magam is több ilyen sorozatot szerveztem, az ország legjobb zongoristáit hívtam le Bajára. Ennek van energiabefektetése, szervezése, anyagi vonzata, és nem térül meg. A sokadik ilyen után tudomásul vettem, hogy nem működik, ez nagy csalódást jelentett. A zenei kultúrára kell nevelni az embereket. Sok éve járok Veszprémbe fesztiválra, ahol Tóth Péter hegedűművész vállalta, hogy a városban kialakít egy zeneértő közönséget, méghozzá szigorú módszerekkel, rámenősen, több évet és rengeteg energiát rászánva, és végül sikerült. Hozzáértő, több száz fős veszprémi közönséget nevelt ki, akik nagyon kritikusak, nagyon jól tudják, mikor mit hallanak, és remekül viselkednek egy-egy koncerten. Ilyen mindenhol hasznos volna. A konferáláson is sok múlik, mindig pontosan el kell mondani a közönségnek, mit fognak hallani.

– *Néhány évvel ezelőtt láthattunk téged zongorázni a Türr-kilátó tetején. Ez milyen élmény volt?*

– *Pongó Tamás* keresett meg ezzel az ötlettel, és nem sokat gondolkodtam, mielőtt igent mondtam volna. Meghallgattam a

zenét, olyannak tűnt, ami fülbemászó, és az emberek megjegyzik. Mindenben igazodtam Tamás elképzeléseihez, hiszen az volt a lényeg, hogy minden úgy sikerüljön, ahogyan ő szeretné. Zökkenőmentes volt az együttműködésünk. Nem rendelkezem sztáralúrókkal, szmokingban kibicikliztem a kilátóhoz, és felmentem zongorázni. Könnyű volt összehozni ezt a filmet, nagyon sokan látták, és meg is állítottak utána az utcán.

– *Volt még valami ehhez fogható extrém helyszín az életedben, ahol játszhattál?*

– Általában koncerttermekben fordultam meg. Ötlet szintjén ugyan elhangzott már egy-két dolog, és nem biztos, hogy ezeket nem fogjuk majd valamikor megvalósítani. Baráti körben többször tervezgettük már, hogy zátonyon kellene felvételeket készíteni, esetleg egy kis fesztivált szervezni szabadtéri színpaddal. Ehhez azonban sokféle feltételt kellene megteremteni. Egyszer pedig baráti felkérésre egy rendezvénysátorban játszottam: odavittünk egy zongorát, és nagyon örültem, hogy kibírta, mert egyáltalán nem volt megfelelő a klíma egy érzékeny hangszer számára. Kb. 150 fős közönségnek tartottam egyfajta rövid kulturális bemutatót, és jó visszajelzéseket kaptam.

– *A szülinapi koncerted ötlete hogyan jött?*

– Nem tudnám megmondani, hogy miért épp most gondoltam erre. Azóta már én is többször feltettem magamnak a kérdést, főként, miután láttam, mekkora lavinát indítottam el. Úgy gondoltam, a hatvanadik mellett nem lehet csak úgy, szó nélkül elmenni. Valószínűleg mindennek eljön az ideje: ennek most jött el, ami azonban utána történt, az már mintha tőlem függetlenül lendült volna működésbe, kicsit aggodalmasan is figyeltem, mi mindent váltottam ki. Azt hiszem, jól sikerült, és nagyon örülök, hogy megtörtént.

Zetanárosok egymás között (Huzsvay Györggyel)

Elképzelhető, hogy sok ember elment volna a hatvanadik születésnapom mellett, ha nem hívtam volna fel rá a figyelmet. De ez így nagyon jó volt, és nagyon hálás vagyok a zenész barátaimnak, hogy mindannyian önzetlenül muzsikáltak.

– *A koncerten együtt zenélhettél a húgoddal. Saját gyerekeiddel is van ilyen vágyad?*

– *Brigittával* már nagyon rég, valamikor ifjúkorunkban játszottunk együtt, aztán az életútja máshogy alakult, az egyetem elvégzése után Spanyolországban élt, majd immár húsz éve Argentínában telepedett le. Most különleges alkalom volt, hogy hazalátogatott, és együtt zenélhettünk. Mindkét lányom tanult zongorázni, én voltam a tanárunk, de nem lettek zenészek, másfelé fordult az életük. A kisfiamnak jó a hallása és zenei érzéke, de nem lesz hangszeres.

– *Lehet mondani, hogy elégedett vagy a pályád alakulásával?*

– Mivel nagyon jó zenészek koncertjeire járok, ezzel magam előtt is magasra teszem a mércét, de pontosan tudom, hogy sosem fogom ugyanazt elérni. Tisztában vagyok a képességeim határával, éppen ezért néha fáj, hogy többre vágyom, valami olyanra, ami végül is nem születik meg a kezem között. De mindig törekszem rá, és mindig előbbre is jutok egy-egy kicsi lépcsőfokkal. Nagyon szétszórt életet éltem, de most már sok mindent félretettem. Lehet, hogy ez már a korral járó előny, hiszen nincsenek körülöttem síró csecsemők, akik igényt tartanak minden pillanatomra és törődésemre, bár a felnőtt gyerekeim is igényelnek, de nem veszik már el az energiáimat. Így most már a

Húgával, a hegedűművész Dankó Brigittával a születésnap koncerten

zenén kívül egyéb alig kell foglalkoznom. Úton vagyok a szabadság felé.

– *A koncerten egykori tanítványod azt kívánta neked: haladj tovább az álmaid útján. Milyen álmok útján haladsz?*

– Mindig zeneközébe szeretnék maradni: amíg lélegzem, addig biztos, hogy zenélni is fogok. De sok minden más is vonz. Nagyon vágyom a szabadságra. A tanítás, az órarend kötöttsége – ámbár hangsúlyozom, hogy nagyon szeretek tanítani, nem fásultam bele, és szerintem ezt érzik a növendékeim is – után vágyom arra, hogy a magam ura lehessen, ami szerintem természetes emberi kívánság, de egyelőre erre még kevés lehetőségem van. Nagyon szeretek csavarogni. Szeretnék sok helyre eljutni, ami nem feltétlenül pénz kérdése, sokkal inkább az időbeosztásé. Van-

nak olyan, kissé romantikusnak tűnő álmaim, hogy majd egyszer egy autóra beteszek egy pianót, és nyáron nekiindulok a tengerpartnak. Meg-megállok ott, ahol befogadnak, muzsikálok, aztán továbbálllok. Sielni is nagyon szeretek, bár későn kezdtem el, és már nem is fogok rendszeresen megtanulni, de nagyon élvezem. Szeretem a hegyeket, a havat, nem zavar a hideg, az olyan világ, amibe ha az ember egyszer belekóstolt, nem lehet ott hagyni. Két évvel ezelőtt eltörtém a térdemet a pályán, és utána ugyanúgy felhúztam a léceket. Szeretnék egy önfenntartó gazdaságot is beindítani, ami a saját, egyébként elég szerénynek mondható életkörülményeimet el látja. Most van egy tanyám, ez új szerzemény, és ha sikerül, akkor talán önellátó leszek. Ez is része a szabadságomnak. ■

A Bajai Honpolgár-esték tervezett előadásai 2018/ 2019.

5. **Dr. Pelyach István:** A betyárvilág Magyarországon
Tervezett időpont: **2019. április 03.**
6. **Dr. Zentai Mária:** „...két szép madár nyaka”
Hunyadi László útja a drámától az operáig: az adaptáció és az értelmezés kérdései Tervezett időpont: **2019. május eleje**
7. **Dr. Csorba László:** Kossuth Lajos amerikai útja
Tervezett időpont: **2019. május vége**

Kedves Olvasónk!

Látogasson el honlapunkra (www.bajaihonpolgar.hu), és kövesse a lapunkkal kapcsolatos híreket facebook-oldalunkon (<https://www.facebook.com/bajai.honpolgar/>) is! Folyamatosan frissülő weboldalunkon nemcsak a lappal kapcsolatos híreket olvashatja, hanem *archívumunkban* régebbi lapszámokat is böngészhet, az *online plusz* rovatban pedig a nyomtatott lapszámokban nem található szöveges, képes és videós tartalmakkal is találkozhat. Többet is megtudhat szerzőinkről, szerkesztőbizottságunk tagjairól, egyúttal könnyen kapcsolatba is léphet velünk. A tartalom napról napra bővül!

www.bajaihonpolgar.hu

Házak lelkében él az építész

Unokabátyámról, akitől sok mesekönyvet kaptam gyerekkoromban

Emesz Margit

■ A ház életét évek zenésítették meg. A címeres homlokzat, az évszám jelezte történelmi múltját. Óriási kapu, nagy sárga rézkilincs engedte a bemenetet, ha a marokba simuló nehéz kopogtató megszólalt. A széles, zárt kapualj volt az előtér. A meglepetés erejével hatott a kép. Hatalmas park terült el a ház hosszú udvarán. Itt egy tuja kapaszkodik fölfelé, ott egy szőlősor áll egyenes vonalban. Jelezve, hogy a ház falusi borkedvelő gondolatát vigye. Bokrok sorjázna a szomszéd fala mentén. Ezüstfenyő formás alakja billeg a langyos szélben. Távolabb szilvafák büszkélkednek libasorban. Diófák árnyas lombkoronája alatt csücsülnek a madarak. Ovális itató mélyedésében rezeget a víz. Pázsitszőnyeg végében sudár, magas akácfák zárják a teret. Vadgalambok párban vendégeskednek itt. Madarak biztos éltető tere. Családtag a sas, aki nem igazán kedvelt, ha megjelenik, de jövedelekor jelzések érik a gazda fülét, és azonnal ott terem. A vízsugár éltető ereje építette, tartotta szépségét a parknak, amelyet a gazda álmódott meg. Esténként a ház nyitott végében ült a társaság. A diófa ágai szinte asztalközelve lógtak, hogy a park is része volt a vendégasztalnak. A gyertyalángok és a lámpások középpontban ültek, megvilágítva az asztal körüli arcokat. Kvarterkázós esték voltak ezek, olyan lecsendesedő, emlékidéző a csávolyi életről. A szemekben bizony sokszor fénylett a könny, de csorgott akkor is a nevetéstől, ha a történet megkívánta. Poharak koccintó ereje bővében volt a szónak. Jó volt ez így, de mára elcsendesült a ház.

A sok és nagy szoba visszhangja szól. A fehér falak kapaszkodó üressége kezert az elmúlással szemben. Szobáról szobára bolyongok. Csak a szél rázza az ablakot, és próbál helyet találni itt a téli hidegtől. Még annyi zaj mutat ittlétet, amennyit lábam alatt az öreg hajópadló ad. Csoszogó búcsú a szobáktól.

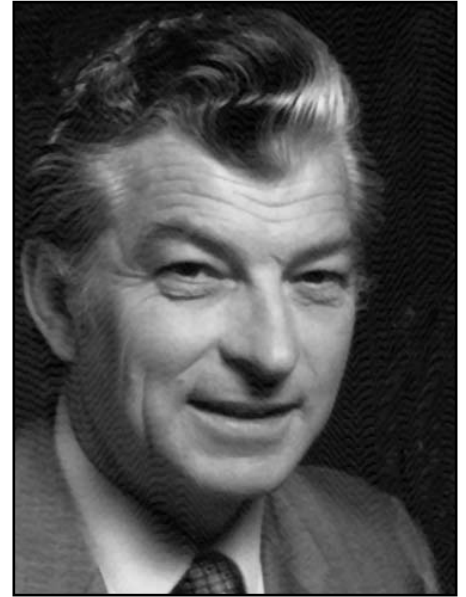
A könyvek még itt vannak együtt. Ők konokul ragaszkodnak. Németül, magyarul ülnék a sorok. Hol *Gyurkovics Tibor*, hol *Szakonyi Károly*, máshol a nagy festőművész, barát *Eigel István* és felesége, *Tassy Klára* arcát látom. A kiváló gobelinművész bütykös ujjai ülnék a könyvekben, munkái pedig a falakon díszlegtek mindenki örömeire. Sorolhatnám a teljesség igénye nélkül a nagyszerű barátokat művészetükkel együtt, akik sokszor jártak e házban vendégeskedni. Munkáikat hagyták a faluban, Baja városában, mert

a gazda jótékonykodott és ajándékozott a művekből. De elhozta idős hadseregét is. Ők a még élő egyetemi évfolyamtársak voltak egy új találkozásban. Hosszú vendégasztal és emlékezők. A kedvenc zenész is itt volt, *Zsuzsának* ez volt az utolsó tánca...

Aztán becsukódik az utolsó doboz. Végighalad az oszlopos folyosón. Tiszteleg, zászlós üdvözléssel búcsúzik, mert a folyosó mennyezete tele van magyar és svájci zászlókkal. Hűségesen sorjázna. Ezek a zászlók adták a gazda lelki életének gazdagságát, ittlétet e honban. Mert asztalán mindig ott volt *Petőfi Sándor* verseskönyve. Sűrűn lapozgatva már magától kinyílt az oldal, ahol a *Szülőföldem* című vers sorai ültek. Így lobogott a házával együtt több éven át ebben a kicsi faluban a svájci magyar.

Aztán átlépek a ház másik felébe, a kék részbe. Kékek az ajtók és a szobák. Az ajtókat színes üvegablakok díszítik, aransárga rézkilincs van rajtuk. Sok ember benyitott ide, és a csodálkozás erejével ment el. A falakon makettek sorakoztak. Idősek otthona és sok-sok más gondolat alkotta munkák. Beljebb Svájcban elhozott könyvtárának darabjai sorakoztak a nagy polcon. Szakmai tartalmú építészeti könyvek, gyűjtések a csodás világból. Magyar professzorának képei, amelyekkel megajándékozta volt tanítványát. Már tanársegédnek jelölték akkor, amikor 1956-ban útnak eredt egy ballonkabinban, nyakában fényképezőgéppel, hóna alatt egyetemi dokumentációjával. A hosszú polc végében beépítve egy tulipános ajtó, helyet adva a terveknek. Ez a tulipános ajtó ott főtt, a klostersi hegyek között minden virágszálával virult a zord svájci télben. És a könyvek között ott volt a magyar építész hiteles irodalma is. Magyar zászlócskák ültek a zürichi irodában és a rajzasztalokon. Most itt ülnek. Megérkeztek mindannyian. Nagy kristálytömbök hegyek történelméről beszélnek. A fiókokban minden szükséges eszköz a helyén, ha az építész alkotásához kellene. A polc lenti részében régi gépek, amelyek akkor újdonságok voltak, ma gyűjtemény részei. A másik szobában, a szekrény fiókaiban időrendi sorrendben tervek anyaga, és hosszú gurigákban csücsülnek az izgalmas tervrajzok.

Altstetten, Chur. Két templom színhelye, ahol az építész vallott. Vallott ő is. Ahogy édesapja a falusi viharos időkben. A csávolyi pékmester, *Ercsi Pali* bácsi lobogót csináltatott a templomnak, rajta a varrott írás: „Isten áldd meg a magyart.” Idővel kivágták,

Ercsi Dezső építész (1931-2018)

de a helye megmaradt. 1956-ban autókkal küldte a kenyeret, a falusi étket Budapestre a hős magyaroknak ez a bátor pékmester. Hát így maradt a neves építész, *Ercsi Dezső* magyarnak és hitelesnek a nagyvilágban. A szoba fehér falait a mennyezettől makettek borítják. A mágneses táblán még rajzok vonalai, számadások; úgy három éve, de nem halványultak.

És megrendülten állok egy kép előtt. Felesége, *Heidi* halála után készült, a festőművész barát, *Eigel István* Svájcban alkotta a gyászmise előtti napokban.

És eljött a nap. Megkondult az altstetteri templomharang. Ott ültünk; a család, magyar és nem magyar barátok, építészek a templomban. Az oltár mellett fölállított képről Heidi nézett a láthatatlan messzeségbe. És szólt az orgona, és szomorúságba került a gyászolókat. A felülvilágító színes üvegen át besütött a nap. Világító sugarai Heidi arcán ültek. Az építész, a férj ott ült a nagy mű fölött a templom gondosan megtervezett részleteiben. Odaadó gondossággal tervezte, hogy apja nyomdokain haladva maradandót alkosson. Mert a csávolyi házban gyerekként agyagból gyúrta, formázta a téglákat, tudván hogy egyszer építész lesz. Ezek a téglák itt voltak ujjaiiban, lelkében eddigi élete is. „*Miért?*” – kérdezte égre emelve tekintetét oly sokszor a tragikus napra emlékezve. Választ soha nem kapott, de az altstetteri templom falaiban, lelkében ott van.

Csávolyon érte is szólt a lélekharang. Altstettenben mindörökké. ■

Bajai dokumentumok a Szabad Európa Rádió archívumból 2.

Akikkel nem árt vigyázni...

Mayer János

■ A Szabad Európa Rádió (SZER) magyar szerkesztőségének „hagyatékában” számos olyan dokumentum található, amelyek az országot elhagyó „disszidensekkel” folytatott interjúk alapján készültek. Az ezekből szerzett információk akár arra is használhatók voltak, hogy a rádiót odahaza hallgatókat is figyelmeztessék arra, mire, kikre kell odafigyelni, ha nem akarnak bajba kerülni, és kerülnek a konfliktust az államhatalommal. A jelentések valóságtartalmát az interjúk készítői az akkori hidegháborús időkben természetesen nem tudták ellenőrizni, így nem tudni, hogy az adatközlők mennyire emlékeztek helyesen az általuk felidézett eseményekre és személyekre, illetve alakítottak-e (szándékosan vagy akaratlanul) a megélt valóságon, és mennyire a valós tájékoztatás, mennyire pedig a sérelmek miatt keletkező harag, rosszindulat vezette őket, amikor élményeiket a SZER munkatársainak tollba mondták. Az is látszik, hogy az elbeszélte eseményeket nem mindannyian személyesen élték át, hanem ismerőseiktől vagy csak szóbeszédből hallották, így a szövegekben rejlő információk torzulhattak is.

Az alább közölt szövegek mindegyikét ugyanazon, M. J. monogrammal jelölt személlyel készült interjúk alapján jegyezték le, és Bajára vonatkozó információkat tartalmaznak a Rá-

Sipos Loránd grafikája

kösi-rendszer fénykorából, az 1950-es évek elejéről. Az adatközlő az interjúk idején, 1952 februárjában 24 éves, emigrálása előtt Baján postai dolgozó volt, aki láthatóan rendelkezett bizonyos információkkal a helyi párt- és karhatalmi vezetésről, bár arról nem tesz említést, hogy ő maga is közelebbi kapcsolatba került volna velük, netán bármilyen formában áldozatuk lett volna. A fiatalember valamikor 1951 végén hagyta el Magyarországot, és hamarosan az ausztriai Salzburgban kötött ki. Itt legalább két alkalommal (1952. február 2-án és 6-án) faggatták ki, elsősorban arról, hogy – ismeretei szerint – városában kik azok a kommunista és ÁVH-s vezetők, akiktől tartani kell, akik nagy befolyással rendelkeznek, illetve mit tud a helyi erőszakos szervek módszereiről.

A vezető bajai kommunistákról a következőket tudta elmondani: „*Baja városának kommunista előkelőségei közé tartozik P. [a dokumentum a teljes családnevet tartalmazza – M. J.], a kommunista párt főbizalmija. P. 50 év körüli elhízott, hájas figura, aki léptenyomon a rendszer mellett agitál, amellett köztudomású, hogy a helyi ÁVH besúgója. Azzal dicsekszik, hogy annak idején együtt volt bezárva Rákosi Mátyással.*

A másik ismert kommunista agitátor M. Irén [a dokumentum a teljes nevet tartalmazza – M. J.], a Bajai Sport Egyesület vezetője. Állandóan a társaságukban látható M. László [a dokumentum a teljes nevet tartalmazza – M. J.], a bajai postahivatal főnöke, aki egyben a Bajai Szabadságharcos Szövetség vezetője.

A város ismert kommunistái még K. Sándor és K. Tibor [a dokumentum mindkét teljes nevet tartalmazza – M. J.]; valamikor mindketten szobafestők voltak, 1949 óta a politikai (kék) ÁVH szolgálatában állnak. K. Sándor ÁVH főhadnagyi rangban Budapesten szolgál, míg K. Tibor Baján teljesít szolgálatot alhadnagyi rangban.” A teljes dokumentum a feldolgozók kommentárjaival itt olvasható: https://www.europeana.eu/portal/en/record/2022043/10891_osa2610f0b93d5a471f_bf454d3182a427c1.html?q=Baja+Hungary#dclid=1549986745837&p=4

Egy másik alkalommal az alábbi bajai kommunistákra hívja fel a figyelmet: „*Baja város hírhedt kommunista családjaként ismerik az A. családot [a dokumentum a teljes családnevet tartalmazza – M. J.]. A családfő, A. Sándor valamikor a földalatti kommunista pártszervezet tagja volt, és a háború vége felé emiatt*

internálták is. A háború befejezésével A. igyekezett kihasználni a »konjunktúrát«, és mártírágának jelszavával alaposan megszedte magát. Később, mint kommunista élharcos agitációs munkát fejtett ki a városban és a környékén. Ma is mint a város kommunista pártjának egyik fő agitátorát ismerik. Fia, ifj. A. Sándor a Bajai Magasépítő Vállalat kommunista párttitkára, míg testvéröccse, A. József 1947-ben a politikai rendőrség szolgálatában állott, és jelenleg mint a Belrendészeti Államvédelmi Hatóság századosa ismert.” A teljes dokumentum az angol kommentárokkal itt olvasható: https://www.europeana.eu/portal/en/record/2022043/10891_osa_5becf4fe_b8df441d_a04c_f09f9b344dfa.html?q=Baja%20Hungary#dclid=1549986745837&p=6

A fentiekből jól látható, hogy az adatszolgáltató nem volt bennfentes az MDP és a karhatalom helyi ügyeiben, hiszen a helyi pártvezetés egyetlen fontos tagját sem nevezi meg, akiről tud, azok inkább a személyes ismerősi köreiből kerülhettek ki. (A postahivatal említett vezetője nyilván a főnöke volt.) Az pedig aligha valószínű, hogy a kommunista párt „főbizalmija” lett volna az ÁVH besúgója; ennyire átlátszó módszerekkel a besúgás aligha vezetett volna komoly eredményekre, hiszen a rendszerrel nem szimpatizálók talán nem Rákosi egykori rabtársának fejtették volna ki nézeteiket.

A helyi ÁVH-val kapcsolatban ezt mesélte el: „*A bajai Belrendészeti Államvédelmi Hatóság[nak] (kék ÁVH, Tóth Kálmán utca 7. sz. alatt) H. Tiborné [a dokumentum a teljes nevet tartalmazza – M. J.] alhadnagynő a legkegyetlenebb tagja. H. Tiborné, aki 1947 óta áll a politikai rendőrség szolgálatában – eleinte mint gépirőnök – ma állandóan egyenruhát visel, a helyi ÁVH-parancsnokságon személyesen kínozza az áldozatait. 1947 óta már összes volt haragosait az ÁVH-ra juttatta személyes bosszú alapján. Utolsó áldozata Igó Kálmán mozgópostás volt, akit 1951 júniusában állítólagos demokráciaellenes kijelentése miatt annyira megkínzott, hogy a szerencsétlen, 50 éven felül postást kórházba kellett szállítani. A valódi ok a postás letartóztatásánál ismét személyi [helyesen: személyes – M. J.] bosszú volt, mert az alhadnagynő férjét, H. Tibort, aki postai műszerész, Igó valamikor mint feljebbvalója alaposan lehorodta.”* A teljes dokumentum a hozzá tartozó angol nyelvű kommentárokkal együtt itt olvasható: https://www.europeana.eu/portal/en/record/2022043/10891_

o s a 3 b 7 e 6 8 f 7 3 4 c 6 4 1 1 d _
a3af_6217b7917f7c.html?q=Baja+Hungary#
dclid=1549986745837&p=6

A dokumentumból ezúttal is látható, hogy az adatszolgáltató információi nem személyes tapasztalaton alapulnak, és nem is különösebben bőségesek. Mind a kegyetlen ávósként leírt alhadnagy, mind áldozata kapcsolatban állt M. munkahelyével, a postával, bár ez az elbeszélte történet hitelét erősítheti. Sajnos azt a más forrásokból is ismert tételt is igazolja, hogy az államvédelem látóterébe nemcsak „rendszerellenes” tevékenység, hanem gyakran személyes bosszú, rosszindulat miatt is be lehetett kerülni, s ez akár súlyos fizikai atrocitáshoz is vezethetett. Az előző dokumentummal együtt ez is mutatja, hogy a pártállam erőszakos szervezeteiben alacsony képzettségű, elkötelezett elvtársak és elvtársnők gyakran juthattak komoly pozíciókba, ahol hatalmuk és befolyásuk tudatában – a korszak jogrendje szerint is – súlyos visszaéléseket követtek el, minden következmény nélkül. Az ÁVH által alkalmazott módszerekről az alábbiakat mesélte el: „Baja városának Belrendészeti Állam-

védelmi Hatósága (Tóth Kálmán u. 7. sz. alatt) 1951 júniusában az egyik postai műszerész letartóztatta feleségével együtt, állítólagos »főhőrgárdai« összeesküvéssel kapcsolatban. A házaspár 3 héten keresztül volt az ÁVH foglya, ahol a legválogatottabb eszközökkel kínozták őket. Kiszabadulásuk után néhány nappal a műszerész felesége meghalt. A szerencsétlen nőt semmiféle külsérelmi nyom nem volt látható, azonban – mint férjének elmesélte – az ÁVH nyomozói láthatatlan, de annál barbárabb kínzási móddal vallatták. Napokon keresztül forró beöntést adtak áldozatuknak, aki végül is az elszervedett belső égési sérülésekbe belehalt.” A teljes dokumentum itt érhető el: https://www.europeana.eu/portal/en/record/2022043/10891_osa_d1c84a87_882e4f0c_a6dc485e6d61ef28.html?q=Baja+Hungary#dclid=1549986745837&p=3

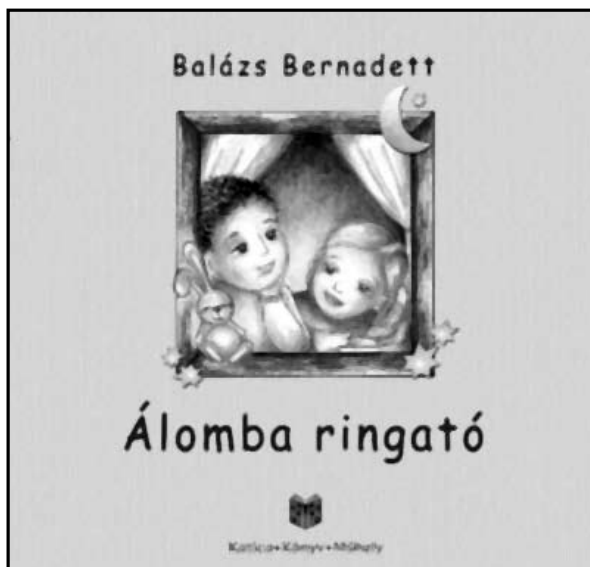
Ebben az esetben sem személyes élmény megosztásáról van szó, bár az a dokumentum angol nyelvű kommentárjában olvasható, hogy a szövegben említett házaspár az elbeszélő személyes ismerőse volt. A vallo-

más lejegyzője annyit tartott érdemesnek megjegyezni, hogy a konkrét eset valós voltát nem tudták ellenőrizni, de a benne lejegyzett kínzási technika más magyarországi menekültek elbeszéléséből is ismert, így valószínűleg az egész országban alkalmazott módszer lehetett. Érdekes viszont, hogy a SZER még a bajai ÁVH említett székhelyét sem tudta ellenőrizni, pedig ez aligha lehetett titkos abban az időszakban sem.

Mi szűrhető le „M. J.” 1952-ben született beszámolóiból? Történeti szempontból tulajdonképpen nem sok, hiszen az általa közölt információk hézagosságok, valószínűleg pontatlanok is, nem is saját tapasztalaton, hanem jórészt mások elbeszélésein alapulnak. Ugyanakkor a kor hangulatáról sokat elárul, hogy egy olyan fiatalember is hitelt ad az ÁVH és a pártállam helyi rémtetteiről szóló elbeszéléseknek, aki személyesen valószínűleg soha nem volt kommunista terror áldozata (legalábbis erről semmit nem árul el), mégis úgy érezte, menekülnie kell a diktatúra fojtogató légköréből. ■

„... alszol az ágyacskában...”

Balázs Bernadett Álomba ringató című könyvéről

Lex Orsolya

■ *Fürödni hát, vagy nem fürödni?* – teszi fel a kérdést Varró Dániel a *Túl a Maszat-hegyen* című verses meséjében, ami, valljuk be, néha valóban fogós kérdés, főképpen a gyermek bizonyos életkori szakaszaiban, amikor mindennel dacol. Előbb fürödni nem akar, majd a kádból kijönni nem akarózik neki. Ha végre mégis sikerül fürdésen túlra kerülni, akkor alvásidőben bizonyosan újabb ellenállásba ütközünk. Van olyan gyer-

mek, aki könnyebben megadja magát, ám némelyek ilyenkor fáradtság ide vagy oda, hosszú ideig képesek tartani a frontot. Ilyenkor jöhet a titkos fegyver, a könyv, például *Balázs Bernadett* a péceli Katica Könyv Műhely Kft. gondozásában megjelent *Álomba ringató* című verses gyermekkönyve.

Érdekes dolog ez, mert bár mesecsatornával vannak tele a tévék, mégis, ha kinyílik egy képeskönyv, mesekönyv, s a szülő valóban képes odaadóan letelepedni az ágy szélére, és komolyan venni a gyermeket, a mesélést,

bizonyosan mindketten nyerne vele. A kicsi tekintete elidőzik a képeken, a beszéd ritmusa pedig hamarosan megnyugtatja, elringatja, s az ellenállás/frontvonal feladására készíti a gyermeket. Győz anya, apa vagy az álommanó, és győz a mese! S talán még könnyebb a dolgunk, ha maga a mese is az aktuális témát, azaz az alvást járja körül. Gondoljunk csak *Carl-Johan Forssén Ehrlin* svéd pszichológus néhány esztendeje magyarul is megjelent *Aludj*

el szépen, *Bendegúz* című meséjére, mely mindamellett, hogy egy elaludni nem akaró, nem tudó kis nyuszi történetét meséli el, ellazulást, elalvást segítő technikákat, meditációs módszereket is felhasznál.

Az esti altatáskor (is) remek társunk lehet Balázs Bernadett második gyermekkönyve, mely nem véletlenül kapta az *Álomba ringató* címet. A szerző kedves, dallamos verseivel segíti hozzá kis olvasóit, hallgatóit az esti meghittséghez, megkönnyítve a rutint, s terelgetve a gyermekeket az ágyacskába vezető úton. A könyv szövegét tekinthetnénk egyetlen álomba ringató vers tizenöt strófájának, mely szakaszok mindegyike szundikáló, elalvásra készülődő állatkölykökről szól. Láthatjuk, melyikük hogyan készülődik az alváshoz, vagy milyen módon, hol tölti e nyugalmas órákat.

Míg a könyvecske páratlan oldalain a szöveg, addig a páros oldalakon a kapcsolódó, kedves illusztrációkon láthatjuk a fa odvában, fészekben, kosárban, barlangban szendergő állatokat. Szöveg és kép szépen kiegészíti egymást, de egyik a másik nélkül is megállná a helyét, ha másféle szerkesztésben jelent volna meg.

Tudvalevő, hogy a mondókák, gyermekdalok, versikék nagyon fontosak az apró gyermekek számára, hiszen fejlődik, kép-

zelőerejük, ritmusérzékük, emlékezetük. Az egyszerű, de mégis jól formált szövegeknek köszönhetően könnyen felkelthető és fenn tartható az érdeklődés, ami a formának és tartalomnak egyaránt köszönhető. Mivel az állatvilág bizonyos szereplőivel már igen korai életszakaszban megismerkednek a gyerekek (gondoljunk csak arra, hogy az állathangokat már milyen korán utánozzák a kicsik!), egészen picik számára is érdekes olvasmány lehet. Arról nem is beszélve, hogy a legtöbb gyermek szívesen nézegeti az állatos könyveket, főképpen, ha mesélünk is nekik a bennük szereplőkről. Ezek a színes képek és az őket kísérő versek tehát nem csupán alvásidőben lehetnek érdekesek. A gyermekirodalommal szemben joggal támasztott elvárás, hogy egyszerű,

mégis élvezetes legyen. Nem kezelhető a gyermek a szöveg együgyű hallgatójaként, sőt a beszédtanulás és beszédfejlődés, a nyelvi fejlődés érzékeny szakaszában lévő kisgyermek számára elengedhetetlen a nyelvileg igényes szöveg.

Mindezekre gondot fordít a kis könyv szerző-illusztrátora, Balázs Bernadett. Ha annyit emelek csak ki ennek kapcsán, hogy a tizenöt szakasz mindegyike az alvásról szól, de az alszik ige csupán egyetlen egyszer szerepel a szövegben, s a többi szakaszban más-más rokon értelmű kifejezéssel él a szerző, máris jól látható e törekvése. A kis *négysorosok* kellemesen ringatják az olvasót és hallgatót, ügyelve arra, hogy a könyvecske célközönsége értse, élvezze, egyben tanulhasson is belőlük.

A könyvet magam is próbára tettem, két kisebb gyermekemmel többször is elolvastuk. Első alkalommal leginkább a képekről beszélgettünk, s hozzájuk kapcsolódva hamarosan több érdekes kérdés is felmerült hamarosan háromesztendős fiamban. A kérdések megválaszolását követhette a hozzá tartozó szakasz elolvasása, melyeknek megértésével nem volt probléma. Egyetlen szó volt csupán, amely feladta a leckét, mégpedig a *tyúkpőr*, mellyel hosszú ideig nem sikerült zöld ágra vergődnünk. Mivel a strófák közül néhány különösen könnyen megragad, már be is épült az altatós verseink mondókáink közé. S becsülettel bevallom, hogy még dallamot is sikerült találnunk hozzá, így már énekelni is tudjuk. ■

A Véndió (gasztro)kritikus szemmel

Szünder Dezső

■ Az írásaimat folyamatosan figyelemmel kísérő kedves olvasók közül talán már néhányan tisztában vannak azzal, hogy nem vagyok született bajai. Ez az információ önmagában persze nem sokat mond, csupán azért tartottam fontosnak megemlíteni, mert amiről az elkövetkezendőkben szó lesz, az szorosan kapcsolódik ahhoz, hogy a halászlé egyik hazai fővárosába, Bajára költöztem.

Nem tudom, létezik-e hangulatosabb ebéd, nyáresti vacsora annál, mint amikor valaki, vagy akár többen is kiülnek a vízpartra, és ott fogyasztják el az ínycsiklandozó fogásokat. Biztosan embere válogatja, ki mennyire kedveli mindezt, én személy szerint nagyon

szeretem. A vízpart, a csendesen folydogáló víz hangja megnyugvást, békességet hordoz számomra. Rohanó világunkban nagyon fontos lenne minél több alkalommal így étkezni. Nyugodtan, megfontoltan, csak az ételre és egymásra figyelve valóban élvezni azt, amit csinálunk. Aki itt él Baján, szerencsés helyzetben van, hiszen városunkban számos olyan hely van, ahol mindezt megteheti. Az egyik ilyen hely a Petőfi-szigeten található *Véndió Étterem*.

A vendéglő egyike volt az első helyeknek, ahová bajai létem első óráiban beléptem. Több évvel ezelőtt történt már, de máig emlékezetemben él az, hogy egy szerethető, kellemes, jó hangulatú helyen nagyon finom

fogásokat fogyaszthattam el. Mindig is vonzóztak, csodálattal töltöttem el az olyan helyek, melyek folyamatosan képesek a megújulásra, újjászületésre úgy, hogy közben a már megszerzett, kivívott értékeiket nem veszítik el. A Véndió mindenképp ilyen. Lehet szeretni vagy nem szeretni, írni és olvasni róla jót-rosszat, egyetlen dolog viszont elvitathatatlan tőle: a folyamatos, sikeres megújulás képessége. Amióta Baján élek, talán három alkalommal is változott a tulajdonos, és került új és új kezekbe. Voltak ezek között sikeres és – valljuk meg – kevésbé sikeres változások is. Nem tisztzem ezeket minősíteni, mint ahogy írásom célja sem az, hogy a leírtak alapján az étteremről jó vagy rossz kép alakuljon ki. Az írás két este, két vacsora benyomásait, az éppen akkor tapasztaltakat hivatott átadni az olvasónak. Most és a közeljövőben is tartunk mindig szem előtt ezt, hiszen mi is emberek vagyunk: ahogy nekünk, úgy egy étterem személyzetének sincs két egyforma napja.

A bajai Véndió szerencsés helyen, nyugodt környezetben, a Sugovica közvetlen közelében található. Minden biztosítva van tehát ahhoz, hogy igazán közkedveltté válhasson. Megérkezéskor az étterem előtt kialakított, rendezett parkolóhelyeken vagy a bevezető úton, esetleg a Turisztikai Központ parkolójában érdemes hagyni az autót. A téli, szürke időjárásban elég nehezen lehet képet alkotni arról, hogy a kerthelyiség milyen lehet egy forró nyári estén, de aki járt már abban az időszakban ott, az tudja, hogy nagyon hangulatos. Még az előző tulajdonos idejében volt szerencsém a kedvenc sarokasztalnál halászlévet enni, élénken él emlékeimben, hogy bizony bele lehet feledkezni a hangulatába.

A Véndió belülről

Az ember egy jó hallé és egy finom pohár vörösbor mellett majdhogynem minden bánatát feledi, és sokkal szebb színben látja a világot.

Térjünk azonban vissza a jelenbe! A tulajdonosváltás után eltelt néhány hónap, amikor nem jutottam el az étterembe, bár a kíváncsiságom hajtott volna. Aztán egy késő nyári délutánon éhesen és fáradtan Bajára hazatérve arra gondoltam: úgy ennék valahol egy jó halászlét! Innen pedig már egyenes út vezetett a Véndióba. Mivel az étteremről szinte csak pozitív emlékeim voltak, ezért talán egy kissé felfokozott várakozással tekintettem az akkori estére. Vártam, kívántam, hogy jó legyen, hogy olyan jó legyen, hogy ezen alkalommal is azt érezhessem, mint eddig minden alkalommal: szívesen jövök még vissza. Ha alaposan megvizsgálom azt az egy estét, akkor ezt éreztem. A halászlé – mint minden alkalommal – tökéletes volt, sűrű állagú, jóízű, kellően sós, megfelelően érződött a belefőzött jó minőségű hazai fűszerpaprika. A bajai halászlevek elmaradhatatlan kísérője, a gyufatészta is rendben volt – sokan talán ezt egyértelműnek és elronthatatlannak gondolják, de nem így van. (Sajnos a saját tapasztalataim alapján azt kell mondanom, kis hazánkban nagyon sokan nem tudnak jól tészta főzni, a hibák közül a leggyakoribb pedig a szétfőzés. No de erről talán majd egy másik írásban, mert szerencsére a Véndió esetében egyáltalán szó sincs erről.) A léhez külön kínált hal szintén jóízűnek, kellően át-sózódottnak bizonyult. Személy szerint én a figyelem jeleként értékelem, ha a leveshez külön kínálnak csípős paprikát is, mert bár nem vagyok a nagyon fűszeres ételek kedvelője, a csípős ízt sokan szeretik. A pincérek figyelmességét pedig külön dicsérem, hogy a kínált paprikáról elmondták minden egyes esetben,

hogy óvatosan használjuk, mert az bizony nagyon erős. Essen néhány szó arról is, hogy ha tehetem, minden alkalommal szívesen kérek belsőséget is a halászléhez, már ha van. Legutóbb szerencsével jártam, véleményem szerint igazán fel tudja dobni az ételt.

Az estéhez kapcsolódóan néhány szó arról is, ami mellett okleveles borszakértőként nem tudok elmenni szó nélkül. Mint ahogy sok minden, az éttermi kultúra, étkezéseink, éttermi szokásaink is gyökeresen megváltoztak a rendszerváltozás óta. Személy szerint üdvözlöm ezt a változást, mert hiszem, hogy egy étteremnek nem csupán az a dolga, hogy megitassa, megetesse az embert, hanem hogy mindezen túl élményt, tökéletes egészet nyújtson a vendégeinek. Az élménybe pedig sok minden beletartozik. Kezdve onnan, hogy megérkezem, van hol parkolnom, az étteremben várnak, asztalhoz kísérnek, természetesen rend és tisztaság van, és még sorolhatnám. A különböző éttermi élmények mellett csupán egyetlen – de fontos – rész a kínált ételek, italok mennyisége és minősége, valamint az is, ahogyan ezek egymáshoz viszonyulnak. Mert azt ugye senki nem gondolhatja, hogy egy jó marhapörköltöz például hatputtonyos tokaji aszút kellene kortyolgatni? Az étteremnek, az ott dolgozó – jó esetben – szakmai tudással, szakmai tapasztalattal rendelkező alkalmazottaknak tehát törekednie kell arra, hogy a kedves betérő fizetővendéget ne csupán kiszolgálja, hanem segítse is a választásban, alternatívákat, lehetőségeket mutasson, kínáljon fel neki. Ez mind az ételek, mind az italok, mind pedig azok párosítása tekintetében is igaz. Egyetlen építő jellegű kritikaként talán ennek a hiányát tudnám megemlíteni; hiszem, hogy ezen javítva a bajai Véndió étterem még színvonalasabb, remekebb hely lehet majd.

Megelőzve a „pontosan mire is gondolt a kedves cikkíró?” jellegű kérdéseket, nagyon röviden: a halászlé és a kadarka annyira összetartozik, mint a borsó és a héja. Ez a

fajta szőlő remekül érzi magát az alföldi régióban is, tehát még csak Szekszárdig sem kellene elmenni érte. Ezek után nagyon furcsa, számomra hihetetlen, hogy van olyan étterem Baján, ahol a halászlé mellé nem tudok meginni egy pohárával mindebből. A magyarázat szerint egyébként azért nincs, mert a vendégek nem igénylik. Valóban, mert nekik, a túlnyomó többségnek még mindig segítségre van szükségük ebben a dologban. Ha az étterem nem tart kadarkát, nem kínál kadarkát, akkor az emberek valóban nem fogják keresni, nem fogják választani, ez teljesen egyértelmű. Az étterem feladata tehát az ajánlás, a választás elősegítése, különösen akkor, ha a helyi halászlé mellé helyi bort tudna kínálni.

A közelmúltban az étterem meghívására – amit ezúton is köszönök – ismét látogatást tehettem a Véndióban. Bevallom, az előző bekezdésben leírtak meghatározták a látogatásomat, kissé félelemmel teli várakozással tekintettem az estére. Pedig ezen az estén minden tökéletes volt. A halászlé, a vegyes haltál, a desszert és természetesen a hozzájuk kínált, felszolgált borok is. Mindez azt bizonyítja számomra, hogy lehet ezt így is csinálni.

Kedves Olvasóink, kedves bajai étteremtulajdonosok, éttermek! A Bajai Honpolgár most induló, új sorozatában szándékunk szerint bajai és környékbeli éttermeket, pincészeteket kívánunk bemutatni a lap hasábjain. Tesszük ezt abból a meggyőződésből, hogy a lap olvasóit informáljuk szeretett kisvárosunk lehetőségeiről, a pincérekhez hasonlóan Önöknek is lehetőségeket, választási lehetőséget kínáljunk, ha szórakozni szeretnének, vagy épp ünnepi vacsorára, alkalomra készülnének. Bízunk benne, hogy a lap hasábjain olvasottak mindannyiuknak hasznosak, használhatók lesznek majd. ■

Ady Endre és a gasztronómia

Szünder Dezső

■ Száz éve hunyt el hazánk egyik legnagyobb költője, Ady Endre. 1991-ben, amikor az érettségi vizsgámat letettem, és magyar irodalomból Ady egyik versének elemzését sikerült megkapnom, bizony nem is gondolhattam arra, hogy egyszer róla fogok írni. Arra meg aztán végképp nem, hogy mindezt a költő és a gasztronómia vonatkozásában teszem majd.

Pedig nagy költőnktől bizony nem állt távol a gasztronómia szeretete, ő is szerette a hasát. Feljegyzések egész sora tanúskodik arról, mikor, hol, mit fogyasztott szívesen. Rendszeresen feljegyezték, mit kért a New York Kávéházban, hogy nála a legjobban a párizsi fogyott ecettel, olajjal és vöröshagymával, no és azt is, hogy a költő a szardíniát jobban kedvelte, mint a hazai szalonnát. Ady édesanyjától pedig azt is megtudhatjuk, hogy a költő mit kért tőle leggyakrabban, amikor Visegrádi úti otthonukban meglátogatta őket: gulyásleves, lencsefőzeléket, túrós palacsintát és fánkot.

Zilahon – ahol Ady a tanulmányai egy részét végezte, és ahová mindig különös szeretettel tért vissza – egy fiók mélyén lapult egy megsárgult papírlap, melyen a költő édesanyjának, az „Idesnek” (Ady Lőrincné sz. Pásztor Mária) két receptje volt található. Ady Endre halálának évfordulója kapcsán most ezzel a két recepttel emlékezünk a költőre.

Főétkezéseinknek az évek során kialakult az a rendje, amelyről manapság rohanó mindennapjainkban szeretünk megfelekezni. A sorrend, hogy egy étkezés levestel kezdődik, fő fogással folytatódik, és a desszert után egy finom kávéval végződik. Mint

ahogy a kedves olvasó talán észrevette, az oldal hasábjain is jobbra a főételeken volt a hangsúly. Legalábbis idáig...

Jöjjön tehát két remek desszert Ady Endre édesanyjának receptkönyvéből! Úgy gondolom, a költő halálának évfordulója mellett mindkét receptnek van aktualitása. Az almás pitét nagyon kevesen nem kedvelik, nem eszik szívesen, bízom benne, hogy ezzel a régi, de nem régimódi, érdekes recepttel sokan fognak szimpatizálni. A fánknak pedig mikor, ha nem most, a farsangi időszak közepén van aktualitása?

Az Ides almás pitéje

A töltelék hozzávalói:

- 1,5 kg alma
- 1-2 evőkanál kristálycukor
- ½ citrom lereszelt héja

Az almát kicsumázzuk, megtisztítjuk, apró darabokra vágjuk, majd egy edényben a cukorral sűrű péppé főzzük, majd összeturmixoljuk. Ízesítjük a citrom lereszelt héjával, és egy éjjel hűvös helyen letakarva pihentetjük.

A tészta hozzávalói:

- 480 g liszt
- 200 g vaj
- 4 db tojássárgája
- ½ csomag sütőpor
- kevés tejföl (csak ha szükséges)
- egy csipet só

A hab hozzávalói:

- 4 db tojásfehérje

- 200 g kristálycukor
- 50 g darált dió

A tészta összes hozzávalóit összegyűrjük, tejfölt csak akkor teszünk bele keveset, ha a tésztánk nagyon kemény, nehezen nyújtható lenne. Két részre vágjuk, az egyik részt kinyújtjuk, és a tepsink aljába fektetjük úgy, hogy kis pereme is legyen. Belesimítjuk az almapürét, majd a sütőben elősütjük, de inkább csak szárítjuk: 160 °C-on 10 perccel, majd 130-140 °C-on résnyre nyitott sütőajtónál 15-20 perccel sütjük. Amíg a tésztánk a töltelékkel sül, addig elkészítjük a habot: a tojásfehérjéket a cukorral kemény habbá verjük, az elősütött, kissé hűlni hagyott tészta tetejére simítjuk, majd megszórjuk a darált dióval. A maradék tésztarészt kinyújtjuk, majd a sodrófa segítségével a hab tetejére helyezük. Villával óvatosan megszurkáljuk, visszatoljuk a sütőbe, majd 160-170 °C-on készre sütjük.

Burgonyafánk

Hozzávalók:

- 500 g liszt
- 200 g főtt, áttört burgonya
- 1 evőkanál kristálycukor
- 1 kávékanál só
- 1 db tojássárgája
- 1 db tojás
- 4 evőkanál olvasztott vaj
- 40 g élesztő, kevés cukros langyos tejben megfuttatva
- olaj a sütéshez

A tésztához valókat alaposan összegyűrjük, kidagasztjuk. Alaposan lisztezett deszkán azonnal kinyújtjuk, majd fánksgaggatóval kiszúrjuk. Egy kisebb, kör alakú szaggatóval a közepükbe is szúrunk egy lyukat, majd meleg helyen 30-40 perccel kelesztjük. Bő, forró olajban kisütjük, alaposan lecsepegtetjük a felesleges zsiradéktól, majd vaníliás porcukorban meghempergetve vagy lekvárral tálaljuk. ■

